

KEMÉNY KRISZTIÁN

„Tüntetés” a fővezér ellen?

Görgei Artúr, Asbóth Lajos és a II. hadtest tisztikarának nyilatkozata
(1849. június 22.)

Egy (két) okirat születésének körülményei

Görgei Artúr tábornok, a magyar feldunai hadsereg parancsnoka 1849 kora nyarán általános bizalomnak és szeretetnek örvendett alárendeltjei részéről. Katonai döntéseit – különösen a dicsőséges tavaszi hadjárat után – sem tisztjei, sem a legénység nem vonta kétségbe. Mégis, amikor 1849. június 20-án, a peredi csata első napjának végén elmozdította tisztségéből Asbóth Lajos ezredest, a II. hadtest parancsnokát, a hadtest parancsnoki karának számos tagja is lemondott; a tisztikar pedig két nappal később egy olyan tisztelgő okirattal búcsúzott korábbi vezetőjétől, ami akár „tüntetésnek” is felfogható volt a főparancsnok döntésével szemben. De milyen események is vezettek a fent említett irat keletkezéséhez?¹

Az előzmények

Buda bevétele után – a készülő orosz intervencióról sokasodó hírek nyomása alatt – 1849. május végén Görgei tábornoknak mielőbb döntenie kellett a hadműveletek folytatásáról. Mivel a cári hadsereg legkönnyebben a Vág mentén léphetett érintkezésbe a cs. kir. főerővel, a tábornok úgy határozott, hogy a Duna bal partján indít támadást, mivel az itt álló ellenséges csapatok Pozsony irányba való visszavetése esetén a két fél tervezett kapcsolatfelvételét meg lehetett akadályozni, és siker esetén valószínűleg a jobb parti cs. kir. erők is visszavonulnak majd. Ezért május 25-én Görgei elrendelte az I., a II. és a III. hadtestek felvonulását a Vág vidékére. Mivel pedig némi habozás után úgy döntött, hogy a hadsereg mielőbbi feltöltésének elősegítése, illetve a Békepárttal való tárgyalások miatt nem követi a csapatokat, hanem személyesen veszi át a hadügyminisztérium vezetését, még aznap létrehozta a Központi Hadműveleti Irodát (KHI) Bayer József tábornoki ezredes vezetésével a hadműveletek irányítására.²

¹ Szillányi Péter őrnagy, Klapka György tábornok tábornoki főnökének 1849. július 2-ra vonatkozó megjegyzése szerint „az általánosan szeretett vezér (Görgei) iránti bizalom rendíthetetlen és erős volt”. Szillányi [Péter]: *Komorn in Jahre 1849*. Leipzig, 1891. 54.

² Görgei terveire és döntéseire összefoglalóan lásd: Hermann Róbert: *Kossuth hadserege, Kossuth fővezérei*. Budapest, 2007. 253–255., illetve Görgey István: *1848 és 1849-ből. Élmények és benyomások. Tanulmányok és történelmi kritika*. 1–3. köt. Budapest, 1885–1888. II. 505–512. A május 25-i utasításra lásd: HM HIM Hadtörténelmi Levéltár. Az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc katonai iratai (a továbbiakban: HL 1848–49.) 30/48. Közli: *Von der Revolution zur Reaktion. Quellen zur Militärgeschichte der ungarischen Revolution 1848–49*. Bearbeitet von Hermann, Róbert – Kletečka, Thomas – Gmoser, Elisabeth – Lenkefi, Ferenc. Herausgegeben von

A három hadtest csapatai lépcsőzetesen, 1849. május 27-től kezdték meg a felvonulást a kijelölt terepszakaszokra. A II. hadtest május 28-án indult el Budáról, és Esztergomon keresztül június 2-án érkezett meg Érsekújvárra, illetve érte el előőrseivel a Vág vonalát. A környék helységeiben berendezkedő honvédek körében igen jó volt a hangulat: a lakosság lelkesen fogadta őket, ők pedig bíztak magukban és frissen kinevezett új parancsnokukban, Asbóth Lajos ezredesben. Mivel pedig az utóbbinak igencsak jelentős szerepe volt az ezt követő eseményekben, célszerű személyénél hosszabban elidőzni.³

Asbóth Lajos pályafutása 1849 júniusáig

Asbóth Lajos 1803. június 20-án született Keszthelyen Asbóth János mezőgazdász, a keszthelyi Georgicon igazgatója és Tátray Mária fiaként magyar, nemes, evangélikus vallású családban. Elemi iskoláit előbb Keszthelyen, majd a soproni evangélikus líceumban végezte. Tanulmányai befejezése után katonának állt, és 1817–1820 között a bécsi hadmérnöki akadémia hallgatója volt, ahol alapos képzést kapott. Ennek végeztével 1820-ban csapatszolgálatra osztották be, előbb a cs. kir. 4. (Toszkán főherceg) dragonos-, majd a 3. (Szász király) vértesezred kötelékében szolgált, és végül a kapitányi rendfokozatig emelkedett. (Saját bevallása szerint közben nemcsak a századánál, hanem hadsegédként magasabb parancsnokok mellett is tevékenykedett, illetve az utóbbi ezred tiszti iskoláját is ő vezette.) 1843-ban nyugalmaztatta magát, és rangjának megtartása mellett kilépett a szolgálatból. Ezt követően a Krassó vármegyei Lugos környékén, Szatumik községben mint földbérli helyezkedett el. 1844-ben megnősült; unokatestvérét, Asbóth Flórárt vette el feleségül, akitől három gyermeke született. Kortársai leírása szerint magas termetű, tekintélyt parancsoló, ősz alak volt, aki bárkit meghallgatott, viszont el tudta rejteni a saját gondolatait. Ugyanakkor hártatlan becsvágy lobogott benne, ami nem kevés hiúsággal és fellengzős gondolkodással is párosult.⁴

1848 tavaszának eseményei megteremtették a lehetőséget, hogy a polgári átalakulás útjára lépő magyar államban Asbóth bizonyítsa képességeit. A nemzetőrség megszervezésével párhuzamosan ugyanis úgy döntött, hogy újra katonai pályára lép, és 1848. május 1-jén levélben ajánlotta fel a szolgálatait gróf Batthyány Lajos miniszterelnöknek. Próbálkozását siker koronázta: június 19-én a Krassó vármegyei gyalogos nemzetőrség egyik őrnagyává nevezték ki, ahol az Oravica székhellyel működő bányavidéki kerület parancsnoka lett. A közel 90%-ban román lakosságú vármegyében Asbóth kiváló szervezőnek bizonyult: míg az északi területeken június végén mindössze 530 nemzetőrt tartottak számon, addig a fő-

Tepperberg, Christoph – Szijj, Jolán mit Unterstützung der Aktion Österreich-Ungarn. Budapest–Wien, 2005. 406–407. (A tábornok azért akart mielőbb a Békepárttal tárgyalni, mivel segítségükkel tervezte visszavonadni az országgyűlésben a Függetlenségi Nyilatkozatot, amitől az orosz intervenció megakadályozását remélte. Erre lásd: Hermann: *Kossuth hadserege*, 254–255.)

³ A hadsereg menetére lásd a május 25-i intézkedést; a II. hadtest felvonulására: Hermann Róbert: *Az 56. honvédszázalaj története*. In: Molnár András (szerk.): *A szabadságharc zalai honvédei 1848–1849*. Zalai Gyűjtemény 33. Zalaegerszeg, 1992. 232–233. A honvédek és a lakosság hangulatára lásd: Forrai Ibolya (szerk.): *„Naplójegyzetei Krasznay Péter kemecsei lakosnak...” Visszaemlékezések 1830–1861*. A Néprajzi Múzeum forráskiadványai. Negyvennyolcas Idők I. Budapest, 1998. 102–104.

⁴ Asbóth életrajzára lásd: Bona Gábor: *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. 3. kiadás. Budapest, 2000. 208–209.; Gaál Miklós: *Asbóth Lajos életrajza*. In: Asbóth Lajos emlékiratai az 1848-iki és 1849-iki magyarországi hadjáratból. 2. kiadás. 1–2. köt. Pest, 1862. II. 81–85. Asbóth jellemzésére lásd: Görgyey: *1848 és 1849-ből*, II. 512.; Galsai Kovács Ernő: *Napló*. 1–7. köt. Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár. Folio Hungaro 1419. IV. 7.

ként németek lakta bányavidéken ez a szám 1067 fő volt, amit az őrnagynak júliusban sikerült megközelítőleg 1800 főre emelnie, és ennek közel egyharmadát lőfegyverrel is ellátnia. Ezek mellé megszervezte az oravicai önkéntes századot, illetve egy nemzetőr tüzérujteget, valamint a lőszer- és löveggyártást is sikerült beindítania a kerületben. A helyi bányakerületi, illetve a vármegyei polgári szervekkel igyekezett jól együttműködni, és a Délvidék kormánybiztosával, Vukovics Sebóval is kifejezetten jó volt a kapcsolata.⁵

1848 nyarán a terület lázongó nemzetiségi falvait Asbóth igyekezett békésen lefegyverezni, majd az augusztustól megkezdődő nyílt háborúban a szerb, októbertől pedig a cs. kir. temesvári várórség, illetve a Joseph Appel vezérőrnagy vezette cs. kir. 13. (román–bánsági) határegrezred, valamint a román felkelők ellen váltakozó sikerű összecsapásokban vérekezdett megőrizni a rábízott vidéket. Mivel tartós erősítést nem kapott, elsősorban tőrekezdő jellegű harcokat folytatott a túlerővel szemben, amelyben személyes vítérségével és parancsnoki képességeivel is kitűnt; elsősorban a november 15-én vívott boksánbányai győztes ütközetben. A vármegye északi részének október végi eleste után az onnan hozzá hátráló csapatok mellett kifejezetten neki volt köszönhető, hogy a jobbára elszigetelt bányakerület még december második felében is magyar kézen volt. Ugyanakkor a helyi nemzetőrség kifáradását, a növekvő utánpótlási gondokat és a túlerőt látva Asbóth december elején kérelmezte átvételét a honvédségbe, illetve maga indítványozta mielőbbi felváltását.⁶

Az őrnagy által remélt cserére azonban nem saját elképzelései, hanem a Damjanich Jánossal kibontakozó viszála miatt került sor. A verseci hadosztály parancsnoka ugyanis Asbóth kéréseinek megfelelően három ízben küldött erősítést a bányakerületbe, ám ezért cserébe jelentős eredményeket várt el. Az első, november 7-i közös akció nem sikerült: noha Asbóth be szándékozott keríteni a Boksánbányán lévő cs. kir. csapatokat, katonáinak fegyelmetlensége miatt az ellenség vissza tudott vonulni. Damjanich ezért visszarendelte egységeit, a kudarcot pedig indulatos, „goromba és sértő” levélben hányta az őrnagy szemére, aki, miután igazolta magát, a levelet felterjesztette a hadügyminisztériumba elégtételt kérve, amivel aztán megalapozta a szerb törzstiszt iránta érzett mély ellenszenvét. A következő, november 14-i csapatküldés sem hozott értékelhető eredményt; sőt ekkor került sor Ezeres község november 17-i feldúlására és kirablására, amelyet Rózsa Sándor csapata hajtott végre. Ez az esemény nemcsak súlyos presztízsveszteséget okozott mindkét törzstiszt számára, de tovább terhelte kapcsolatukat. Végül december 18-án sikerült közös győzelmet aratni: Asbóth megerősített csapatai Furluknál vereséget mértek az ott lévő cs. kir. egységre, ám a tervezett bekerítés most sem sikerült. Ráadásul Asbóth saját alakulatai egy részét ezzel egy időben Szócsán bevételére küldte, és így megosztotta erőit; a furluki összecsapás közben pedig a sötétben a honvédcapatok tévedésből egymásra lőttek, és végül feldúlták a helységet. A fentiek miatt Damjanich alkalmatlansággal és kötelességmulasztással vádolta az őrnagyot, akit leváltott, és helyére december 22-én a segélycsapatok parancsnokát, Bobich János századost nevezte ki. Asbóth aznap Vukovicsnak írt levelében felháborodottan panaszkodott el Damjanich eljárását, akit szerinte csak személyes ellenszenvre inspirált erre a megalapozatlan döntésre, hiszen éppen győzelmek után, a bányavárosok túlerővel szembe-

⁵ Asbóth kinevezésére és tevékenységére összefoglalóan lásd: Antos Balázs: *A krassói bányavidék megpróbáltatásai 1848-ban, különös tekintettel a november 15-i, boksánbányai ütközetre*. Hadtörténelmi Közlemények, 126. évf. (2013) 3. sz. 749–766. A Krassó vármegyei nemzetőrség létszáma még: Urbán Aladár: *A nemzetőrség és honvédség szervezése 1848 nyarán*. Budapest, 1973. 382.

⁶ A harcokra és Asbóth felajánlott lemondására lásd: Antos: *A krassói bányavidék*, passim., illetve 763.

ni megvédeése ellenére váltották le. Az őrnagy ezért hadbírószági vizsgálatot kért maga ellen, hogy bizonyíthassa igazát; ugyanakkor úgy érezte, hogy a becsületébe gázoltak, így nyugdíjba vonulását sem zárta ki. Asbóth december 24-ig, a bányakerület cs. kir. túlerővel szembeni elvesztéséig maradt Boksánbányán, majd a visszavonuló magyar csapatokkal együtt december 25-én Versecre ment, ahonnan valószínűleg a fővárosba indult.⁷

Asbóth 1849. január elején érkezett meg a hadiesemények miatt Debrecenbe átköltöző kormány új székhelyére, és felajánlotta szolgálatait. Az Országos Honvédelmi Bizottmány ezt elfogadta, és január 15-én előbb Debrecen térparancsnokává, majd pár nap múlva katonai parancsnokává is kinevezték. E minőségében ismét csillogtathatta szervezői képességeit: igyekezett a városba visszahúzó katonai egységeket és szervezeteket mielőbb rendezni, illetve felszámolni a kialakult zűrzavart. Ezt olyan sikerrel tette, hogy január 26-án a hadügyminisztérium átvette a honvédségbe, alezredessé léptette elő, és még január 25-én megbízta a Tokajtól Szolnokig tartó Tisza-vonal védelmével, illetve a tartalék csapatok (később 12. hadosztály) parancsnokságával. Asbóth e minőségében is jó teljesítményt nyújtott: a két fontos átkelőt, Tokajt és Tiszafüredet megerősítette, és míg a Tisza mentén a mozgósított nemzetőrökből őrláncot hozott létre, addig a két hídfőt őrző reguláris csapatait igyekezett felszerelni, illetve felfegyverezni. Ezzel párhuzamosan sűrűn indított őrzőjáratokat, valamint kémeket Mezőkövesd–Gyöngyös térségébe, és igyekezett minél több információhoz jutni. A kiépített védelem ugyan nem volt tökéletes, de alapvető feladatát jól megoldotta, és így biztosította a kormány székhelyét, illetve a magyar hadsereg hadművelési bázisát. 1849. március második felében Asbóth a 12. hadosztály irányítása alatt maradt csapataival (nagyjából egy dandárnyi erővel) Törökszentmiklós térségébe vonult, ahol Szolnokkal szemben a mozgósított nemzetőrök őrlánccal együtt sikeresen fedezte a magyar főszereg Felső-Tiszánál végrehajtott összpontosítását.⁸

1849. április elején Asbóth Görgői parancsának megfelelően csapataival Szolnoknál átkelt a Tiszán, és ezzel megkezdődött katonai karrierjének legintenzívebb szakasza. A főváros felé támadó magyar főszereg balszárnyát biztosítva az alezredes a Szolnok–Pest vasútvonal mentén nyomult előre. Hadvezetési stílusában ugyanakkor jól észrevehető változás következett be: az addig általában óvatos, reálisan számoló, elsősorban a védekezésben jeleskedő Asbóth (valószínűleg a Damjanichsal való konfliktusból „tanulva”) elkezdett egyre vakmerőbb támadási terveket kidolgozni, illetve végrehajtani, hogy így minél nagyobb sikereket érjen el, és egyben magára irányítsa a figyelmet. Április 7-én már hajnalban rajtaütést tervezett a Monort megszálló, jó kétszeres túlerejű cs. kir. Mihić-dandáron. Az erőviszonyokat figyelembe véve legalábbis kétséges vállalkozás csak azért maradt el, mivel a cs. kir. dandár az akció előtt egy órával a korábban kapott parancsnak megfelelően visszavonult. Asbóth így harc nélkül csatlakozhatott a magyar főszereg egységeihez Pest előtt, majd április

⁷ Damjanich és Asbóth vizsálya, a történetekre és Asbóth december 22-i levelére lásd: Antos: *A krassói bányavidék*, 758–764., a közös hadműveletekre és a bányavidék elvesztésére még: Hegyesi Márton: *Az 1848–49-iki harmadik honvédszászlóalj története*. Budapest, 1898. 60–64.

⁸ Asbóth kinevezéseire és feladataira lásd: Antos: *A krassói bányavidék*, 764.; Bona: *Tábornokok*, 208.; a végrehajtásra: *Asbóth Lajos emlékiratai*, II. 82–83. A Tisza-vonal élére való kinevezés pontos dátumára lásd Asbóth január 25-i levelét Debrecen lovas nemzetőrségének Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban MNL OL) H 75. (HM Ált. iratok) 1849: 4008. (A szerző itt köszöni meg dr. Hermann Róbertnek, hogy iratmásolataival és tanácsaival segítette a munka elkészültét.) A március végi eseményekre és Asbóth erőire összefoglalóan még lásd: Kemény Krisztián: *A 49. honvédszászlóalj felállítása és első harcai Pest alatt 1849 áprilisában*. In: *Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár Évkönyve 2006*. Szerk.: Lenkefi Ferenc. Budapest, 2007. 16., 29.

10–21. között az Aulich Lajos vezérőrnagy vezette II. hadtest alárendeltségében vett részt az itt folyó lekötő harcokban. Ennek során a hátrahagyott, ellenfelüknél jóval kisebb magyar csapatok sikeresen tévesztették meg a cs. kir. főszereget vezetését. Így lehetővé tették, hogy a magyar főerők felmentsék Komáromot, és kikényszerítsék a fővárosok kiürítését. Asbóth e harcok alatt elsősorban bátor támadó szellemével, rámenősségével és személyes vitézségével tűnt ki, ugyanakkor újonc csapatait jól irányította. Az április 11-i kőbányai sikeres akció meghozta a várt elismerést is: a teljesítményével elégedett Görgei április 13-án ezredesi rendfokozatra terjesztette fel, amelyet 18-án (a Magyar Katonai Érdemrend III. osztályával együtt) meg is kapott. Amikor pedig Mészáros Lázár hadügyminiszter még április 8-án Asbóth csapatait a Délvidékre rendelte, és a parancs végre nem hajtása esetén az alezredes rangfokozással fenyegette meg, Görgei tábornok teljes mellszélességgel állt ki beosztottja mellett. Az elért sikerektől egyre magabiztosabb Asbóth ugyanakkor egyre nagyobb kockázatokat vállalt: április 21-én már megerősített, kisebb hadosztály nagyságú csoportosításával Kőbányánál túlzottan is rámenősen rohamozta meg az ellenséges állásokat; így amikor a cs. kir. Ottinger-lovashadosztály váratlanul felbukkanó kötelékei átkarolták csapatait, minden vitézsége dacára alig tudott seregével visszavonulni, és jelentősebb veszteséggel, csak hajszál híján kerülte el a katasztrófát.⁹

Miután a cs. kir. haderő április 23-án kiürítette a magyar fővárost, Asbóth csapataival részt vett a bevonulásban, majd Buda várának körülrészesítésében és május 4–21. közötti ostromában is. Hadosztálya közben beolvadt a II. hadtestbe, így az ezredes már annak egyik parancsnokaként tűnt ki aktivitásával a zárolás, illetve az ostromműveletek alatt. Május 21-én személyesen vezette a csapatokat a vár déli része, a Rondella és a Királyi Palota elfoglalására, amiért a győzelem után megkapta a Magyar Katonai Érdemrend II. osztályát. Miután pedig Aulich tábornok, illetve a rangidős Hertelendy Miklós ezredes is betegség miatt ideiglenesen szabadságra távozott, május 25-tel Asbóth vette át a II. hadtest irányítását. Az ezredes gyorsan feloldotta a hadtest parancsnoki karának kezdeti idegenkedését; a tisztikar és a legénység bizalmát pedig látványos gesztusokkal nyerte el. Így június elején már minden körülmény kedvezőnek látszott ahhoz, hogy immár hadtestparancsnokként Asbóth újabb győzelmeket arathasson, így elnyerje az általa annyira áhított tábornoki rendfokozatot.¹⁰

⁹ Asbóth felvonulására és a Pest alatti harcokra összefoglalóan lásd: Lázár Balázs: *A Pest alatti harcok 1849. április 10. és 21. között*. Hadtörténelmi Közlemények, 115. évf. (2002) 3. sz. 740–786.; Kemény: *A 49. honvédszászlóalj*, 11–35. Görgei felterjesztésére és Asbóth melletti fellépésére lásd a tábornok Nagyoroszin, 1849. április 13-án írott Kossuthnak írott leveleit. MNL OL H 2. OHB 1849: 5707., 5708. Közli: *Kossuth Lajos és Görgei Artúr levelezése 1848–1849*. Szerk.: Hermann Róbert. Budapest, 2001. 298., 299–300. Az előléptetésre és a kitüntetésre lásd: Bona: *Tábornokok*, 208.

¹⁰ A körülrészesítésre és Buda ostromára összefoglalóan lásd: Aggházy Kamil: *Budavár bevétele 1849-ben*. 1–2. köt. S. a. r. Hermann Róbert. Budapest, 2001. passim; Asbóth tevékenységére és kitüntetésére: *Asbóth Lajos emlékiratai*, II. 83., illetve Bona: *Tábornokok*, 208. A hadtest átvételének körülményeire még lásd: Horváth Béla: *A 6. (Württemberg) huszárezred az 1848–49-es magyar szabadságharcban*. Budapest, 2017. 284–286. (Asbóth gesztusaira példa, hogy számos tisztet és legénységi állományú katonát kitüntetésre terjesztett fel Buda bevételéért, illetve Érsekújváron fogadást adott a hadtest zászlótartóinak. Ezekre lásd Asbóth Érsekújváron, 1849. június 7-én írott felterjesztését a főparancsnokságnak, illetve a mellékletet. MNL OL H 75. 1849: 18935. (Közli: Aggházy: *Budavár bevétele*, II. 304., 304–308.); a fogadásra lásd: Garay Antal: *Párisi és hazai forradalmi emlékeim 1848–49*. Gyoma, 1914. 98–100.) Asbóth tábornoki rangra valló „vagyódását” mutatja, hogy a Gaál által jegyzett életrajz szerint magát már június 1-jével vezérőrnagynak tartotta, és a hivatalos kinevezés elhalasztását egyedül Görgei „ármánykodásának” tulajdonította. Valóságban Kossuth csak utólag, egy 1867-ben írott levelében „nevezte ki” Asbóthot tábornokká.

A „végzetes hadjárat”

1849. június 5-én Görgei Esztergomon keresztül Győrbe utazott, ahol Klapka tábornokkal, a komáromi erőd, illetve a Duna jobb parti erők parancsnokával, valamint Bayer ezredessel véglegesítették a hadművelési tervet. Eszerint a bal parti csapatok – a Csallóközéből a Kis-Dunán (Érsekújvári Duna) keresztül végrehajtott átkarolás segítségével – elfoglalják a Vág-vonalat a cs. kir. csapatoktól, majd Nagyszombat–Pozsony irányába támadnak tovább. A jobb parti erőknek a Rába-vonalat kellett tartaniuk mindaddig, amíg az ellenfél vissza nem húzódik, vagy erőket nem dob át a bal partra; ekkor Moson–Magyaróvár irányába kellett előretörniük. A főtámadás elfedésére a Csallóközben, illetve a jobb parton tüntető támadásokat kellett indítani. A bal parton tehát a legfontosabb szerep a Vág menti oldaltámadást végrehajtó csapatokra hárult; ezt a feladatot pedig Görgei szemlátomást Asbóthra és a legerősebb kötelékre, a II. hadtestre bízta. A főparancsnok, aki ki akarta próbálni egy nagyobb hadművelésben új hadtestparancsnokai (Asbóthon kívül Knezich Károly, illetve Nagysándor József vezérőrnagyok) önálló vezetési képességeit, és csak a Vágon való sikeres átkelés után akarta átvenni a támadó hadsereg parancsnokságát, nyilvánvalóan bízott Asbóth ezredes rámenősségében, támadó szellemében, valamint ambíciójában, hogy sikerrel meg fogja oldani a rábízottakat.¹¹

A felvezető szakasz a terveknek megfelelően zajlott le: Bayer még június 5-én utasította a II. hadtest parancsnokságát, hogy a III. hadtest utászainak segítségével Guta mellett építsen hidat a Vág–Dunán, illetve vizsgálja meg az Érsekújvári Duna áthidalásának lehetőségét. A hadtest felderítői a folyótorkolat mentén húzódó mocsaras területek miatt legközelebb Aszódpusztánál találtak száraz terepszakaszt, a parancs is így módosult. Közben elkészült a gutai híd, Asbóth pedig június 11-én összevonta a csapatait, majd a KHI utasításának megfelelően 12-én a Szekulits-hadosztály átkelt a Vág–Dunán, és megszállta Aszódpusztát. Itt a hadosztály Kisfaludy-dandárját még aznap áthajózták az Érsekújvári Duna északi partjára, hogy Seregakol elfoglalásával biztosítsa a hídverést. Június 13-án mind a Seregakolnál, mind az Aszódpusztánál álló magyar csapatokat kisebb cs. kir. felderítő osztagok támadása érte, de ezt könnyen elhárították, estére pedig az aszódpusztai híd is elkészült. Június 14-én Asbóth a valószínűleg lovassággal is megerősített Csúzy-dandárt erőszakos felderítésre küldte Vásárút felé. A dandár megtámadta és kiszorította a helységből a cs. kir. II. hadtest Reischach-dandárának Joseph Derschatta ezredes vezette különítményét, majd a cs. kir. dandár erősítéseinek beérkezése után rendezetten visszavonult Aszód-

A Magyar Nemzeti Múzeum Újkori Dokumentumgyűjteményében az Asbóth Sándor-féle hagyatékban található ugyan egy 1849. június 5-re datált, Debrecenben kelt irat, amelyben Görgei június 1-jétől számítandó ranggal tábornokká nevezi ki Asbóthot, ám ezen okmány hitelességével kapcsolatban annyi formai és tartalmi kérdés vetült fel, hogy könnyen meglehet, csak Asbóth Lajos (később még részletezendő) utólagos „iratgyártó” tevékenységének egyik példányáról van szó. Ugyanakkor az sem zárható ki, hogy Görgei (legalább szóban) megígérte Asbóth tábornoki kinevezését az első nagyobb siker után, és ennek az ígéretnek a „tárgyasulása” a fent említett, de érvénybe végül nem lépő okmány. Ezekre lásd: *Asbóth Lajos emlékiratai*, II. 83.; Hermann: *Kossuth hadserege*, 107.; Bona: *Tábornokok*, 208–209.; Hermann Róbert: *1848–1849-es dokumentumok a Magyar Nemzeti Múzeum Újkori Dokumentumgyűjteményében*. In: *Folia Historica* 13. Főszerk.: Fülep Ferenc. Budapest, 1986. 151–154.

¹¹ A június 5-i győri megbeszélésre és a hadművelés pontosítására összefoglalóan lásd: Hermann: *Kossuth hadserege*, 258–259. A II. hadtest létszáma (9497 fő és 45 löveg) lásd a hadtest 1849. június 1-jén, Perbetén kelt hadrendjét. HL 1848–49. 31/46 1/2. (Ekkor a III. hadtest létszáma 9179 fő és 38 löveg, az I. hadtesté pedig 7419 fő és 30 löveg volt. Erre lásd a magyar főszereg Esztergomban kelt, 1849. június 14-i hadrendjét [június 1-jei létszámadatokkal]. HL 1848–49. 34/74.)

pusztára. Asbóth kifejezetten elégedett volt a csapatok teljesítményével a hadtestparancsnokság átvétele óta történt első komolyabb ütközetben.¹²

Az addigi tapasztalatok és beérkező jelentések után a KHI június 14-én adta ki a végleges utasításokat a támadó hadművelet megkezdésére. Ebben a főszerep egyértelműen a II. hadtestnek jutott. Asbóthnak június 16-án Aszódpusztánál kellett koncentrálnia a hadtestét, amelyből egy erős dandárt a híd védelmére kellett hátrahagynia. A többivel erőszakos felderítést kellett végrehajtania Farkasd irányába. Ha az ellenséget sikerül visszaszorítania, biztosítania kellett a helységet, és Farkasd, illetve Negyed között egy hidat építenie a Vágon a III. hadtest számára. Ezt követően jobbszárnyával ezt, balszárnyával pedig az aszódpusztai hidat kellett fedeznie. Mivel lényegében csak egy mélyebb hídfő kialakításáról volt szó, a hadtest löszertartálékának és a poggyásznak Aszódpusztánál kellett maradnia. A hadtestnek egy esetleges visszavonulás esetén is egy különítménnyel biztosítania kellett Farkasdot, és az ott lévő erőkkel mindenképpen tartania kellett a kapcsolatot. A III. hadtestnek csak a híd elkészülte után kellett átkelnie a Vágon; addig egy dandárral Sellye környékén kellett tüntetnie, hogy megakadályozza cs. kir. erősítések levonulását. Az I. hadtestnek hasonló leköttő céllal Szered irányába kellett támadnia; a Horváth János alezredes vezette különítménynek attól északra, míg a Csallóközben a VIII. hadtest Kosztolányi-hadosztályának pedig az éppen velük szemben lévő cs. kir. erőket kellett foglalkoztatniuk.¹³

A tervnek hátrányai és előnyei egyaránt voltak. A vízfolyásokkal erősen átszegdelt, mocsaras terep már a felvonulást is megerőltetővé tette a magyar csapatok számára. Mivel Negyedre, illetve Farkasdra csak a Vág mentén vezető keskeny töltésúton vagy Aszódpusztáról Királyréven át Zsigárdról, a Dudvág mentén vezető, szintén igencsak szűk úton lehetett eljutni, ez megkönnyítette a védekező fél dolgát. Szintén probléma volt, hogy a hadművelet eredményessége szinte kizárólag a II. hadtest sikerén múlott; ennek létszáma azonban az érsekújvári táborozás alatt kitörő kolerajárvány, illetve a tifusz, a skorbut és egyéb betegségek miatt június 11-re jelentősen, 8547 főre csökkent (51 löveg mellett). Előnynek számított viszont, hogy a KHI valóban megtalálta a Duna bal parti cs. kir. védelem gyenge pontját. Az adott területet ugyanis a cs. kir. II. hadtest Gustav von Pott vezérőrnagy vezette

¹² A II. hadtest ezen időszak alatti tevékenységére és harcaira összefoglalóan lásd: Hermann: *Az 56. honvédszászlóalj története*, 232–234. Az utászok felderítésére lásd: Böhm Károly százados Keszegfalván, 1849. június 8-án, illetve Dullesko Balázs százados Gután ugyanaznap írt jelentéseit a II. hadtest parancsnokságának. HL 1848–49. 32/54., 55., illetve 55a. A cs. kir. Derschattakülönítmény összetételére, létszámára és veszteségeire lásd a cs. kir. II. hadtest 1849. május–júniusi diszlokációját, Derschatta ezredes Vásárúton, 1849. június 15-én a cs. kir. II. hadtest parancsnokságának írt jelentését, illetve a mellékletet, valamint a cs. kir. főszereg 1849. június 19-i hadrendjének létszámadatait. Österreichisches Staatsarchiv Kriegsarchiv Wien, Alte Feldakten (a továbbiakban: KAW AFA). Karton 1871. II. Armee Korps unter Csorich 1849-5-237., Karton 1834. Hauptarmee unter Haynau. 1849-6-249 1/2., ill. 3/4., Karton 1851. HA Detailakten 1849-13-20a-b. (A különítmény a cs. kir. 6. tábori vadászszászlóalj 1. osztályából, az 58. [István főherceg] sorgyalozó 1. zászlóaljából és a 3. zászlóalj 2. századából, az 5. [Lichtenstein] könnyűlovas-ezred alezredesi osztályából és a 13. gyalogütegből állt; körülbelül 2000 fő és 6 löveg erőben. Az ütközetben a cs. kir. fél összesen 20 főt és 7 lovat, a magyar fél 9 főt veszített. A magyar veszteségre lásd a KHI Tatán 1849. június 19-én írott összefoglaló jelentését a HM-nak. HL 1848–49. 33/444. Közli: *Von der Revolution*, 459–461.) Asbóth elismerésére lásd a Szekulits-hadosztály június 15-i napiparancsát. Erre HL 1848–49. Segédkönyvek. 32. kötet. A 49. honvédszászlóalj parancskönyve (1848. november – 1849. október 3.) aznapi bejegyzés.

¹³ A hadműveleti tervre lásd a KHI Esztergomban 1849. június 14-én kiadott utasítását. HL 1848–49. 32/584., 584a. Közli: *Von der Revolution*, 443–445.; Horváthra és csapatára még: Bona: *Tábornokok*, 386–387.

dandára védte, amelynek a Kis-Duna menti Pozsonyepérestől a Duna és a Vág összefolyásán keresztül egészen a Vág menti Királyfalváig terjedő folyószakaszt kellett az ellenőrzése alatt tartania, ami meghaladta erejét. Ráadásul a cs. kir. II. hadtest főerői a Csallóközben, Dunaszerdahely központtal állomásoztak; ehhez a Pott-dandár csapatai csak egy [Fekete]Nyéken keresztül vezető, vékony utánpótlási vonallal csatlakoztak, ami miatt állandóan élelmezési és egyéb ellátási problémákkal küszködtek, miközben a járványok őket sem kerültek el. Június 14-re a magyar felderítés lényegében a cs. kir. dandár összes alakulatát és elhelyezésüket is azonosította, erejüket pedig nagyjából jól mérte fel. Így a KHI vezetése bízott abban, hogy a többi hadtest lekötő tevékenységének támogatásával az Asbóth rendelkezésére álló csapatok elegendők lesznek a siker kivívásához.¹⁴

Am a cs. kir. oldalán éppen ekkor változott a helyzet. Pott felderítői ugyanis világosan érzékelték a magyar csapatok növekvő aktivitását, ezért a tábornok erősítést kért a cs. kir. II. hadtest parancsnokságától, amely helyt is adott a kérésnek. Június 15-én a Csallóközből megérkezett Zsigárdra a cs. kir. 10. (Mazzuchelli) sorgyalozezred 1. zászlóalja és a 3. gyalogüteg fele; aznap pedig szintén ide indították a cs. kir. 40. (Koudelka) sorgyalozezred 3. zászlóalját, illetve a 15. röppentyű üteget. Még fontosabbnak számított, hogy június 14-én Pott, miután jelentették neki az aszódpusztai híd elkészültét, a várható magyar támadásra hivatkozva segítséget kért a Vág-vonal északabbi szakaszát védő cs. kir. IV. (tartalék) hadtest parancsnokától, Ludwig von Wohlgemuth altábornagtól is. Ő pedig saját hatáskörben úgy döntött, hogy Anton Freiherr von Herzinger vezérőrnagy vezetésével a Nagyszombat

¹⁴ A terep nehézségeire, a II. hadtestet sújtó járványokra és következményeikre összefoglalóan lásd: Hermann: *Az 56. honvédszászlóalj története*, 233–235. (Asbóth július 20-án írt összefoglaló jelentésében körülbelül 600 főre tette a kórházba kerülők számát, így a hiányzó 950 főből [a közben elvezényelteteket is figyelembe véve] legalább 300 fő esett a betegségek áldozatául. Összehasonlításként: a magyar III. hadtest létszáma a hasonló időszakban összesen 668 fővel csökkent. Asbóth ugyan számos intézkedéssel igyekezett elejét venni a járvány elharapódzásának és betartatni az egészségügyi előírásokat, ez azonban nem sikerült neki. Valószínűleg ennek köszönhető, hogy emlékirataiban erről az igencsak jelentős körülményről mélyen hallgat. Asbóth Szegeden 1849. július 20-án Aulich hadügyminiszternek írt összefoglaló jelentésére lásd: HL 1848–49. 38/383. Közli: *Von der Revolution*, 570–573. A II. és a III. hadtest június 11-i létszámaira lásd a magyar főszereg esztergomi, 1849. június 14-i idézett hadrendjét [a június 1-i adatok mellett 11-ére vonatkozó két bejegyzés szerint a hadtestek új létszáma 8547, illetve 8511 fő]; a II. hadtestére még lásd az Érsekújváron kelt, június 11-i hadrendet. Magyar Nemzeti Múzeum Újkori Osztály. Újkori dokumentumgyűjtemény. Asbóth Sándor irathagyatéka. 1966. 13. 2. 9. irat.) A cs. kir. Pott-dandár hadrendjére és erejére lásd a cs. kir. II. hadtest Szerdahelyen kelt, 1849. június 12-i diszlokációját, illetve a cs. kir. főszereg június 19-i hadrendjét. Az előbbire KAW AFA Karton 1872. II. Ak. u. Cs. 1849-6-97c. (Ezek szerint a dandár Zsigárd körzetében június 12-én a következő erővel rendelkezett: cs. kir. 2. vadászzászlóalj, 56. [Fürstenwärther] sorgyalozezred 3. zászlóalj, 57. [Haynau] sorgyalozezred 3. zászlóalj [3 század], 58. sorgyalozezred 1. Landwehr zászlóalj [Sellyén], 5. könnyűlovas-ezred ezredesi 1. század, és a 11. gyalogüteg; összesen körülbelül 2900 fő és 6 löveg.) Az ellátási nehézségekre lásd Pott Zsigárdon 1849. június 17-én írt jelentését Colloredo-Mannsfeld altábornagynak. KAW AFA Karton 1872. II. Ak. u. Cs. 1849-6-141a. Közli: *Von der Revolution*, 452–453., illetve *Sáját kezébe, ott ahol... Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc Hadtörténelmi Levéltárban őrzött katonai irataiból*. Szerk.: Farkas Gyöngyi – Böhm Jakab – Csikány Tamás. Budapest, 1998. 160–161. (A járványok okozta veszteségre példa a cs. kir. 56/3. sorzászlóalj, amelyet június közepén Sellyére vezényeltek az 58/1. Landwehr zászlóalj felváltására. Így a június 16-i zsigárdi ütközetről lemaradt; ennek ellenére június 20-án reggel 717 fős legénységéből már csak 640 fő volt bevethető, a többi betegség miatt kórházban volt. Erre lásd: Ziegler, Andreas: *Geschichte des k. k. 56. Linien-Infanterie-Regiments*. Wien, 1861. 303. Valószínű, hogy a többi alakulatnál is hasonló volt a helyzet.)

környékén tartalékban lévő cs. kir. Theissing-dandár egy részét Pott segítségére küldi. A lovaszállal is megerősített cs. kir. különítmény június 15-én érte el Diószegyet, és a következő nap szándékozott Peredre vonulni. Ezzel pedig a cs. kir. fél számára jelentősen javultak az erőviszonyok a térségben.¹⁵

A zsigárdi ütközettől a peredi csata első napjáig (1849. június 16–20.)

1849. június 15-én Asbóth hadtestét késő délután Aszódpusztánál összpontosította. A feladat sikeres teljesítése céljából az ezredes kétirányú támadást tervezett. Ezért még az éjszaka Guta mellett egy különítményt áthajóztatott a Duna északi partjára, hogy az a Vág menti töltésúton előrenyomulva foglalja el Negyedet és Farkasdot, kezdje meg a hídverést a III. hadtest számára, majd támogassa a főoszlop támadását Zsigárd felé. Ő maga a főerővel Aszódpusztától Királyréven keresztül szándékozott előretörni, míg a balszárnya fedezésére egy megerősített zászlóaljat a Feketevíz (Dudvág) jobb partján szándékozott elindítani szintén Királyrét felé. Az aszódpusztai híd védelmére a lovaszállal és főként tüzérséggel jelentősen megerősített Csúzy-dandár maradt hátra.¹⁶

A június 16-án hajnali fél 7 órakor meginduló hadművelet első szakasza magyar sikerekkel kezdődött. A II. hadtest jobbszárnyán a Rakovszky-különítmény ellenállás nélkül foglalta el Negyedet, mivel a körzetet védő cs. kir. 2. vadászzászlóalj ezt a falut, illetve Farkasdot is kiürítette, és Zsigárdra húzódtott vissza. Így a magyar utászok azonnal nekikezdték a megfelelő faanyag összegyűjtésének és a hídépítésnek. Ezzel egy időben a III. hadtest kijelölt csapatai is megkezdték a tüntetést a Vág mentén. Ez ugyan nem volt a legintenzívebb, de lekötötte a Sellye körzetében lévő cs. kir. 56/3. sorászászlóaljat, amely így valóban nem tudott délre húzódnival. A balszárnyon, a Feketevíz jobb partján a megerősített Bocskai-zászlóalj reggel Nádszegen utolérte és elfogta a némi időelőnnyel előtte menetelő,

¹⁵ A cs. kir. II. hadtesttől Zsigárdra érkező erősítésekre lásd a hadtest 1849. május–júniusi, idézett diszlokációját, illetve Oskar Posselt: *Geschichte des k. und k. Infanterie-Regiments Ritter v. Pino Nr. 40*. Rzeszow, 1913. 455. Pott segítségkérésére és a IV. hadtesttől elindított csapatokra, valamint létszámokra lásd Wohlgemuth hely és dátum nélküli, Haynaunak írott összefoglaló jelentését a június 16–21. közötti eseményekről, illetve a cs. kir. főszereg június 19-i hadrendjét. Az előbbire KAW AFA Karton 1835. HA u. H. 1849-6-336. (A különítmény a Schneider és a Richter gránátoszászlóaljakból, az 5. [Auersperg] vértesezred ezredesi osztályából és alezredesi 2. századából, a 19. gyalogütegből, a 2. lovasüteg feléből, illetve a 18. röppentyű üteg feléből állt; összesen pedig körülbelül 2100 fővel és 12 löveggel rendelkezett. A fél 18. röppentyű ütegre még lásd Herzinger Zsigárdon 1849. június 17-én Wohlgemuthnak írott kitüntetési felterjesztését. KAW AFA Karton 1883. IV. Ak. u. W. 1849-6-142bh.)

¹⁶ Asbóth haditervére összefoglalóan lásd: Hermann: *Az 56. honvédszászlóalj története*, 235.; a Gutánál átkelő osztag feladatára: Kedves Gyula: *Szabolcs a hazáért. A 48. honvédszászlóalj története*. Budapest, 2002. 152–153., a létszámokra lásd a 3. mellékletet. (A Rakovszky Sámuel őrnagy vezette különítmény a 48. honvédszászlóaljból, a 6. [Württemberg] huszárezred fél századából, az 1. háromfontos üteg feléből és egy utászszázadból állt; összesen körülbelül 880 fővel és 3 löveggel. A Feketevíz jobb partjára küldött osztag a Bocskai-zászlóaljból, a beregi századból, és a pozsonyi vadászokból állt körülbelül 700 fővel. Az Asbóth vezette főoszlop pedig a 39. [Dom Miguel] soryalozereg 1. zászlóalja, a 25., 54., 56. és 60. honvédszászlóaljak, a 6. huszárezred 3 és fél, illetve a 17. [Bocskai] huszárezred 2 százada, valamint az 1. és az 5. hatfontos üteg, illetve a 2. lovasüteg alkototta, összesen körülbelül 4300 fővel és 21 löveggel. Asbóth július 20-i jelentésében a főoszlopnál 5, míg Rakovszkynál 1 huszárszázadot említ, viszont a többi forrás szerint egyértelmű, hogy az utóbbinál csak egy fél század volt, így az előbbinél 5 és fél századnak kellett lennie. Erre lásd a jelentést, illetve *Asbóth Lajos emlékiratai*, I. 96., illetve 101.; a Rakovszky-különítményre: Kedves: *A 48. honvédszászlóalj története*, 152–153., illetve Forrai: „*Naplójegyzetei Krasznay Péter...*” 106.)

szintén Zsigárdra tartó cs. kir. 40/3. sorzászlóalj poggyászatát a kíséretével együtt. A cs. kir. zászlóalj igyekezett ugyan, de Királyrévet az Asbóth által a bal parton előreküldött 25. honvédszászlóalj érte el előbb, amely délelőtt 11 óra körül rohammal foglalta el a falut az ott lévő cs. kir. 57/3. sorzászlóalj 1,5 századától. A cs. kir. helyőrség a Feketevíz jobb partjára hátrált, míg a két tűz közé kerülő 40/3. sorzászlóalj nyugatra, Tallós irányába tért ki. Így a Bocsikai-zászlóalj gond nélkül bevonult Királyrévre, és biztosította az átkelőt.¹⁷

Az Asbóth vezette magyar főerők fél 11 órakor értek Zsigárd előterébe, ahol harcrendbe is fejlődtek. A gyalogság a centrumban két vonalban, a lovasság a két szárnyon nagyjából egyenlően elosztásban állt fel; a tüzérség a csapatok között foglalt helyet. Pott balszárnyával az egy sáncállással is megerősített Zsigárdra támaszkodva sorakoztatta fel csapatait. A gyalogság két vonalban állt fel; előtte a tüzérség; a könnyűlovas század pedig a jobbszárnyat fedezte. Az ütközet 11 óra körül kezdődött a cs. kir. tüzérség tűznyitásával. Ez igyekezett megakasztani a magyar csapatok felfejlődését, ám amikor a kétszeres túlerőben lévő magyar tüzérség is harcba lépett, hamar fordult a kocka. A kiválóan irányított magyar ütegek szétlőttek egy lőszerkocsit, majd az egész vonalon megingatták a cs. kir. tüzérséget és gyalogságot egyaránt. Ezt kihasználva Asbóth a balszárny három század Württemberg-huszárát és a lovasüteget az ellenfél átkarolására küldte, amit a cs. kir. Lichtensteinkönnýúlovasok nem tudtak elhárítani, így Pott kénytelen volt elrendelni a visszavonulást. Ez sem ment azonban könnyen, mivel közben a magyar jobbszárny lovassága is támadásba lendült, ahol egy fél század Württemberg a 17. huszárezred osztályának támogatásával betört a cs. kir. 11. gyalogüteg felének Zsigárd előtti sáncállásába, és 3 löveget zsákmányolt. Végül az 39/1. sor- és az 54. honvédszászlóaljak megrohanták és elfoglalták a falut a cs. kir. 2. vadászzászlóaljtól, amelyet közben a helyi lakosok is megtámadtak. Jelentős veszteséget szenvedett csapatait Pott Peredre vonta vissza.¹⁸

Asbóth ekkor meglegedve Zsigárd elfoglalásával, leállította az ellenség üldözését, és a következő jó 1-2 órában csak állásai tartására, illetve felderítésre szorítkozott. Pedig ha lendületből folytatta volna az ütközetet, valószínűleg kiszoríthatta volna Pott csapatait Peredről, és aztán nyílt terepen lovassági és tüzérségi túlerőjével még a segédc csapatok megérkezése előtt szétverhette volna a cs. kir. dandárt. Utóbb az ezredes a megállást azzal indo-

¹⁷ A június 16-a reggelén történt eseményekre lásd: Kedves: *A 48. honvédszászlóalj története*, 153., illetve a cs. kir. II. hadtest június 12-i diszlokációját. A III. hadtest tüntetésére Görgey: *1848 és 1849-ből*, II. 525–526., illetve Ziegler: *LIR Nr. 56.*, 302. (A Sellye körzetét védő cs. kir. 56/3. zászlóaljat egész nap foglalkoztatta a magyar ágyúzás és a csatárharc, amelyben összesen 4 főt vesztett. Erre lásd Bržezina őrnagy 1849. június 27-én Galántán kelt veszteségjelentését. KAW AFA Karton 1835. HA u. H. 1849-6-459 ¼.) A balszárnyon történetekre lásd: *Asbóth Lajos emlékiratai*, I. 96–98., Kárpáti Nagy Benő: *Egy honvéd albuma*. Nagyvárad, 1887. (Bocsikai-zászlóalj) 46–49., Dékány Rafael: *Tizenkét hónap*. S. a. r.: Székelyné Kőrösi Ilona. Kecskeméti a szabadságharcban III. Kecskemét, 2004. (25. hzlj.) 49–52.; illetve Posselt: *LIR Nr. 40.*, 455–456. (A Királyrévre vonuló cs. kir. 40/3. sorzászlóalj 13. százada helyőrségként Pozsonyepერjesnél maradt hátra. A nád-szei összecsapásban a cs. kir. fél 22 főt és a teljes poggyászt, míg a magyar 1 főt vesztett. Az utóbbira még lásd Grobois őrnagy 1849. június 17-én Zsigárdon írott veszteségjelentését. KAW AFA Karton 1834. HA u. H. 1849-6-261 ½. Asbóth emlékiratai szerint a harcok 8 óra körül kezdődtek, ám a korabeli cs. kir. források 11 órától írnak, és a magyar visszaemlékezések is inkább ezt erősítik meg. Az utóbbira példaként lásd: Forrai: „*Naplójegyzetei Krasznay Péter...*” 106.)

¹⁸ Az ütközet első szakaszára lásd Asbóth július 20-i jelentését, a KHI június 19-i összefoglaló jelentését, *Asbóth Lajos emlékiratai*, I. 97–98., illetve Pott Zsigárdon június 16-án írott, valamint június 17-i idézett, Colloredo-Mannsfeld altábornagynak szóló jelentéseit. Az előbbire KAW AFA Karton 1872. II. Ak. u. Cs. 1849-6-124. Közli: *Von der Revolution*, 451–452., illetve *Saját kezébe*, 159–160.

kolta, hogy nem akart túlzottan eltávolodni a negyedi hídverés színhelyétől, pihentetni akarta a csapatait, illetve meg akarta várni Rakovszky különítményét. Az utóbbi azonban nehezen haladt előre a szűk töltésen, így késett. Közben a Feketevíz túlsópartján a cs. kir. csapatok egyesültek, majd a Tallós felől egy ulánus járőr kíséretében megérkező cs. kir. 15. röppentyű üteget felvéve Királyrév elé vonultak. Noha az ott lévő Bocskai-zászlóaljjal szemben nem tudtak teret nyerni, Asbóth a fenyegetést túlértékelve a korábban magához vont 25. honvédszászlóaljat két löveg kíséretében visszaküldte a faluba, amelynek az így megerősített helyőrsége aztán minden cs. kir. próbálkozást könnyedén visszavert.¹⁹

Kora délután azonban megváltozott a helyzet, mivel Deáki felől a csataterre érkezett a cs. kir. Herzinger-különítmény, amely Perednél egyesült a Pott-dandár csapataival, így a csatater egészét tekintve a cs. kir. erők létszámfölénybe kerültek. A Pered előtt felsorakozó cs. kir. csapatokkal szemben Asbóth a 39/1. sorzászlóaljat Zsigárd védelmére hagyta hátra, a többivel pedig a falu előtt foglalt állást. A délután 2 órakor újratekzdődő ütközetben az ezredes vezette főerők (54. és 60. honvédszászlóaljak, a Bocskai-huszárosztály, illetve a 1. és az 5. gyalogütegek 14 lövege) a jobbszárnyon visszaverték a Pott vezette cs. kir. csapatok (10/1. és 58/1. Landwehr zászlóaljak, illetve az 57/3. zászlóalj [1,5 század], valamint a 11. és 3. gyalogütegek összesen 6 lövege) támadását; míg a Dom Miguelek Zsigárdnál elhárították a cs. kir. 2. vadászszászlóalj átkarolási akcióját. A balszárnyon azonban Kisfaludy Mór őrnagy csapatai (56. honvédszászlóalj, a 6. huszárezred 3,5 százada, 2. lovasüteg 5 löveggel) már Herzinger különítményének (cs. kir. Richter és Schneider gránátos-zászlóaljak, az 5. vértesezred 3. és az 5. könnyűlovas-ezred 1 százada, valamint a 19. gyalogüteg, a 2. lovas félüteg, illetve a 18. röppentyű félüteg összesen 12 lövege) túlerejével került szembe. Ezen az őrnagy valószínűleg úgy próbált segíteni, hogy az 56. honvédszászlóaljat megtévesztésül két oszlopban állította fel, és tüzérségi erősítést kért Asbóthtól. Addig azonban a magyar lovasüteg feltehetőleg a lehető legnagyobb tűzgyorsasággal próbálta ellensúlyozni a cs. kir. lövegek számbeli fölényét, így viszont aránylag hamar kifogyott a lőszerből, és ki kellett vonni a harcvonalból. Az ellenség lekötése és időnyerés céljából Kisfaludy ekkor rohamra küldte a Württemberg-huszárokat, ám az összevont cs. kir. lovasság saját tüzérsége támogatásával nemcsak elhárította ezt a támadást, hanem maga is rohamra indulva teljesen szétszórta a huszárokat. Hiába érkezett meg közben az 1. gyalogüteg a jobbszárnyról Tomas Phillipowsky őrnagy vezetésével, és nyitott tüzet, a cs. kir. lovasság lovastüzérséggel is támogatott rohamát már nem tudta feltartóztatni, és fedezet híján maga is visszavonulásra kényszerült. Az egyik félütegét azonban a vértések és a könnyűlovasok bekerítették, és a kezelők egy részét levágva 3 löveget, illetve egy lőszerkocsit zsákmányoltak. A lovassági áttöréssel még időben a cs. kir. gyalogüteggel, illetve a röppentyű félüteggel együtt a gránátos-zászlóaljak is megindultak Asbóth bal oldalának átkarolására, így az ezredes délután 3 óra körül kénytelen volt elrendelni a visszavonulást. Ezt a Bocskai-huszárok és az 5. gyalogüteg fedezetével Zsigárdon keresztül a jobbszárny aránylag rendben bonyolította le; amit az is segített, hogy 4 óra körül Farkasdról megérkezett Zsigárd keleti oldalára a Rakovszky-különítmény, amely előretörésével annyit elért, hogy Pott a falu biztosítására visszafordult,

¹⁹ Asbóth indokaira lásd július 20-i jelentését, illetve *Asbóth Lajos emlékiratai*, I. 98–99. (Az utóbbiban azt állítja, hogy értesült a cs. kir. Herzinger-különítmény Deákiban való jelenlétéről, ezért nem nyomult tovább előre; a korabeli jelentésében erről egy szót sem szól.) Rakovszky kérésére még lásd Forrai: „*Naplójegyzetei Krasznay Péter...*” 106. A Királyrévnél történetekre lásd: Posselt: *LIR Nr. 40.*, 455–456., illetve Dékány: *Tizenkét hónap*, (25. hzlj.) 50. (A cs. kir. Grobois-különítmény a 40/3. zászlóalj 5 és az 57/3. zászlóalj 1,5 századából, a 15. röppentyű ütegből és az 1. [Civaltart] ulánusezred 12 főnyi járőréből állt, összesen körülbelül 1050 fővel és 6 löveggel.)

és nem erőltette tovább az üldözést. A magyar balszárny szétszórt csapatainak már nem volt ekkora szerencsájuk. A cs. kir. lovasság ugyanis a Feketevíz mellett utolérte, bekerítette és a cs. kir. lovasüzerség támogatásával szétverte a visszavonuló 56. honvédszászlóalj oszlopait, súlyos veszteséget okozva azoknak. A Királyrévet kiűrtő 25. honvéd- és a Bocskai-zászlóalj ellentámadása azonban elűzte a cs. kir. lovasokat, így végül a magyar főerő minden alakulata vissza tudott vonulni Aszódpusztához. Példájukat hamarosan Rakovszky csapata is követte, amely Negyedre hátrált.²⁰

Az ütközetben mindkét fél jelentős veszteségeket szenvedett. Június 16-án a cs. kir. Pott-dandár és a Herzinger-különítmény csapatai a beadott jelentések szerint legalább 211 főt (közte 5 tiszet), 50 lovat, 3 leszerelt löveget és 1 lőszerkocsit veszítettek. A magyar fél pontos vesztesége nem ismert, de legalább 200–250 fő (közte 11–14 tisz), számos ló, 3 löveg és 1 lőszerkocsi lehetett. Asbóth hadtestparancsnokként vezetett első ütközete a jó kezdet után végül vereséggel végződött. Ebben pedig a KHI-nak az ellenfél mozgósítható tartalékait alábecslő és merev terve, a III. hadtestet vezető Knezich tábornok öntevékenységgel nélküli működése mellett a felelősség harmada viszont egyértelműen Asbóth ezredesé. A II. hadtest parancsnoka az általa kidolgozott, ötletes terv és annak Zsigárd elfoglalásáig való kiváló végrehajtása után megállt, és ezzel kiengedte kezéből a kezdeményezést. Ezt követően pedig téves helyzetértékeléseivel, csapatai hibás felállításával elősegítette a cs. kir. túlerő érvényesülését, noha mind a támadás, mind a visszavonulás során személyes vitészségével és példamutatásával tűnt ki. Felelősségét Asbóth is érezhette, mivel jelentéseiben mind a veszteség nagyságával (elsősorban a lövegek esetében), mind azok körülményeivel kapcsolatban többször is „homályosan” fogalmazott; ezzel pedig mind a KHI köreiből, mind pedig Görgei tábornokban kételyeket ébresztett saját megbízhatóságával kapcsolatban.²¹

²⁰ Az ütközet második szakaszára lásd Asbóth július 20-i jelentését, Hermann: *Az 56. honvédszászlóalj története*, 235–237., illetve Asbóth Lajos emlékiratai, I. 99–101., valamint Dékány: *Tizenkét hónap*, (25. hzlj.) 50–51.; Kédes: *A 48. honvédszászlóalj története*, 154–155. A cs. kir. oldalra még Pott említett két jelentésén kívül lásd Wohlgemuth összefoglaló jelentését, illetve N. N.: *Geschichte des k. u. k. Dragoner-Regimentes Nikolaus I. Kaiser von Russland Nr. 5*. Görz, 1912. (1849-ben 5. vérteszred) 141–142. (Az ütközet második szakaszában a cs. kir. fél összesen körülbelül 5900 főt és 24 löveget, míg a magyar körülbelül 5000 főt és 21 löveget tudott bevetni a harc téren.) Az ütközetre összefoglalóan még lásd: Lelovics Tihamér: *A peredi csata története. A zsigárdi csata – A királyrévi csata*. Érsekújvár, 1999. 17–19.; Horváth: *A 6. (Württemberg) huszárezred*, 290–296.

²¹ A cs. kir. veszteségekre lásd Pott Zsigárdon 1849. június 18-án, Theissing ugyanott, június 17-én kelt veszteséjelentéseit, illetve a 40/3., illetve az 56/3. zászlóalj idézett jelentéseit. Az első kettőre KAW AFA Karton 1834. HA u. H. 1849-6-274b.; Karton 1883. IV. Ak. u. W. 1849-6-ad 98f. (A cs. kir. 18. fél röppentyű üteg vesztesége, illetve az 5. vérteszred lövésztesége nem ismert. A 3 leszerelt cs. kir. löveg magyarázata valószínűleg az, hogy noha a magyar fél végül nem tudta magával vinni az ütközet első szakaszában megszerzett lövegeket, a visszavonuláskor gyűjtőlyukai beszegezésével hatástalanította azokat. Így hiába kerültek ismét osztrák kézre, csak egy gyárban, a gyűjtőlyukak újrafúrásával lehetett volna kijavítani a lövegeket. Ezért a cs. kir. fél „leírta” azokat, és a magyar zsákmányanyaggal pótolta a cs. kir. 11. gyalogüteg veszteségeit. Erre még lásd Pott június 17-i jelentését.) A magyar veszteségekre lásd Asbóth június 16-i és 18-i jelentéseit; idézi Hermann: *Az 56. honvédszászlóalj története*, 237. (Az előbbiben Asbóth 3 halott tisztra és körülbelül 150 halottra és sebesültra, míg a másodikban csupán a sebesültek tekintve 8 tisztra és 99 közlegényre tette a veszteségét.) Knezich önállótlanágára, illetve Asbóth lövegvesztése körüli bizonytalanságokra és következményeire utal Görgey: *1848 és 1849-ből*, II. 525–526., 521–523. (A KHI június 19-i jelentése a zsákmányolt 3 lövegen kívül még 3 saját löveg elvesztését is említi, de az utóbbiak esetében a leszerelést, illetve a vonató lovak ellövését nevezi meg okként. Asbóth visszaemlékezésében 2 „összerombolt” löveg elvesztését ismeri el, amelyek az azokat védő csapatok „hósköl-

A kudarcral végződő támadás utáni néhány napot Asbóth csapatai rendezésével töltötte. Összegyűjtötte a visszavonulás során szétszóródott katonákat, pihentette őket, és feljavította az ellátásukat. Az ütközetben kitűnteket felterjesztette, míg a be nem vált parancsnokokat leváltotta, és a helyükre másokat nevezett ki. Mivel közben Rakovszky oszlopa Negyeden elsáncolta magát, és folytatta a hídépítést, megerősítésükre Asbóth egy újabb különítményt küldött ki, amely június 18-án meg is érkezett; a híd pedig az esti órákban elkészült. Eközben a II. hadtest intenzív felderítést is folytatott, aminek eredményeképp a Zsigárd körzetében lévő ellenséges erők nagyságát június 18-ra nagyjából helyesen sikerült megbecsülni. Erre támaszkodva a KHI aznap a támadás június 20-án való megismétlésére adott parancsot. Ezt ezúttal a teljes II. hadtestnek kellett végrehajtania. A III. hadtestnek támogatnia kellett az előbbit, és ha kell, hidat is vernie; de csak akkor kellett átkelnie a Vágon, ha a II. hadtest Zsigárdot már elfoglalta. A III. hadtest egy dandárának ismét tüntetnie kellett Sellye előtt, de szemlátomást csak akkor, ha a Negyednél épített híd még nincs kész (ez utóbbinak legkésőbb 19-én reggelre el kellett készülnie); az utóbbi esetben a zömnél kellett maradnia, és azzal együtt átkelnie Görgei utasítására. A támadást a II. hadtesthez megérkező főparancsnoknak kellett irányítania. Az aszódpusztai hidat a VIII. hadtest egy Komáromból kivezényelt, újabb hadosztályának kellett fedeznie, míg a többi erőnek (a VIII. hadtest Kosztolányi-hadosztályának, az I. hadtestnek és a Horváth-különítménynek) ugyanúgy tüntetnie kellett az ellenfél lekötése céljából, mint 16-án.²²

A folytatásra ugyanakkor a cs. kir. oldal is igyekezett felkészülni. Pott még június 16-án a cs. kir. 15. röppentyű üteg felét Sellyére, az ott védő zászlóalj megerősítésére küldte. A tábornok jelentéseiben mielőbb csapatokat és tüzérséget, dandára számára pedig sürgősen lőszer- és élelmiszer-utánpótlást kért. Wohlgemuth ennek megfelelően a Theissing-dandár másik felét lovassággal megerősítve június 18-án Peredre indította, amely 19-én meg is érkezett. A cs. kir. felderítés érzékelt a negyedi hídépítést, és hamarosan nagy erejű, két magyar hadtest által végrehajtott támadást jelzett. Ezért Julius von Haynau tábornagy,

teménybe illő” harca után kerültek az ellenség kezére. Wohlgemuth összefoglalójából azonban kiderül, hogy a 3 magyar löveg és a lőszerkocsi teljes fogatolással, épen került a cs. kir. lovasság birtokába. A cs. kir. jelentés szerint a magyar fél még 60 foglyot [közte 3 tisztet] és legalább 35 szekérnyi halottat veszített; Királyrév mellett pedig 80 honvédet kellett eltemetni. Mivel menekülés közben még számos honvéd veszett a Feketevízbe, a körülbelül 200–250 fős magyar összvesztéség elképzelhetőnek tűnik.)

²² Asbóth utasításaira és tevékenységére összefoglalóan lásd: Hermann: *Az 56. honvédszászlóalj története*, 238., ill. Asbóth Aszódpusztán 1849. június 18-án reggel 6 órakor a KHI-nak írott jelentését. HL 1848–49. 33/351. Közli: *Von der Revolution*, 455–456.; *Saját kezébe*, 161. (A Negyedre küldött újabb különítmény a beregi századdal megerősített Bocskai-zászlóaljból, a 6. huszárezred fél századából és valószínűleg az 1. háromfontos üteg másik feléből állt; ezekkel együtt a Rakovszky rendelkezésére álló erő körülbelül 1550 fő és 7 löveg lehetett. Rakovszky tevékenységére még lásd: Kedves: *A 48. honvédszászlóalj története*, 155.) Asbóth Komper György főhadnagyot, Kaszap János őrnagyot, Rezsnyí Imre századost és a 25. honvédszászlóaljat, valamint az 56. honvédszászlóaljat (az utóbbit valószínűleg a zászló megmentéséért) terjesztette fel a Magyar Katonai Érdemrend III. osztályára. Mikovényi Jenő századost, az 56. hzlj. parancsnokát, illetve Piliszy József századost, a 25. hzlj. 6. századának vezetőjét viszont, mivel alakulataikat harc közben megfutva elhagyták, leváltotta; az utóbbi hadbírótság elé is került. Az 56-osokat ideiglenesen Pirovits Károly százados vette át. Piliszyre még lásd: Dékány: *Tizenkét hónap*, 51.; Bona Gábor: *Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban*. 1–2. köt. Budapest, 2008–2009. II. 217., Mikovényire uo. II. 105–106. A KHI Tatán kelt, 1849. június 18-án kiadott utasítására lásd: HL 1848–49. 33/346. Közli: *Von der Revolution*, 456–457. A III. hadtest vonatkozásában kissé félreérthető hadműveleti tervre még lásd: Hermann: *Az 56. honvédszászlóalj története*, 238.

a cs. kir. főparancsnok június 18-án a Pozsony melletti Modorról a cs. kir. főszereg tartalékát alkotó 9. orosz kombinált gyaloghadosztályt is a térségbe indította. Maga Wohlgeomuth június 20-ra eredetileg erőszakos felderítést tervezett Negyed és Királyrév irányába. A június 19-én Zsigárdon Herzinger és Pott részvételével tartott haditanácson az altábornagy végül mégis úgy határozott, hogy egy délről jövő támadás esetén Pott nem védi sokáig a falut, hanem Peredhez vonul vissza, ahol Herzinger csapataival egyesülve állítják meg a magyar haderőt. Ehhez Pott dandárát ideiglenesen a cs. kir. 5. vértesezred alezredesi osztályával és a 2. lovasüteggel erősítették meg.²³

Asbóth igyekezett okulni a június 16-án elkövetett hibáiból, és a 46. születésnapjával egy időpontra eső második támadással mindenképpen ki szeretne volna köszörülni a csorbát. Ezért egyeztetette a támadás időpontját Rakovszkyval, csapatait pedig már 19-én este Aszódpusztánál vonta össze, majd a fedező erők megérkezése után, éjjel 11 óra körül megkezdte az átkelést az Érsekújvári Dunán. Még tartott a partváltás, amikor éjjel 2 óra körül Görgei tábornok kíséretével a fővárosból a helyszínre érkezett. Noha korábbi tervei szerint a főparancsnok a II. hadtesttel tartott volna, Klapka tábornok ellenvetései miatt előbb vele akart egyeztetni. Ezért Asbóthot megbízta, hogy a terv szerint hajnalban indítsa meg a támadást; ő pedig dolga végeztével a lehető leggyorsabban követi majd. Így az ezredes egyedül indult el a hadtesttel és a lőszertartalékkal együtt katonai pályafutása legnagyobb és egyben sorsdöntő összecsapásába.²⁴

A cs. kir. felderítés nagyjából fél 5 óraker érkezte a magyar csapatok felvonulását, és Pott dandárja ennek megfelelően Zsigárdnál fel is vette a harcrendet. A cs. kir. dandár két vonalban állt fel; a jobbszárnyat a három lovasszázad és a lovasüteg, míg a balt a 2. vadászszázalaj fedezte. Magát a falut a cs. kir. 58/1. Landwehr zászlóalj védte. Az Alsószelei környékén táborozó Theissing-dandárt ekkor szintén riadóztatták, viszont egyelőre szemlátómást nem mozdult, mivel a cs. kir. hadvezetés eredetileg egy délről, illetve keletről egyidejűleg bekövetkező támadástól tartott, és a tartalékot Herzinger vezérőrnagy feltehetőleg a

²³ A cs. kir. felkészülésre, a felderítés eredményeire és az elindított erősítésekre lásd Pott idézett június 16-i és 17-i leveleit, illetve Wohlgeomuth összefoglaló jelentését. (A Nagyszombatról indított különítmény a Fischer és a Bittermann gránátos-zászlóaljakból [4-4 század], az 5. vértesezred másik 3 századából és a 2. lovasüteg másik feléből állt; viszont a 18. röppentyű féléteget valószínűleg ezzel egy időben Szeredre rendelték vissza. Így június 20-án a Zsigárd–Pered körzetében lévő, bevethető cs. kir. haderő létszáma [a sellyei osztagot leszámítva] körülbelül 7000 fő és 24 löveg lehetett. Erre lásd a 4. mellékletet. A 9. orosz gyaloghadosztály [körülbelül 12 000 fő és 48 löveg] június 18-án már Szencen volt, de a következő napot pihenéssel töltötte ott, ezért június 20-án csak Hidaskürtig és Taksonyig jutott, így lemaradt a peredi csata első napjáról.) A június 19-i zsigárdi haditanácsra és az ezt követő intézkedésekre lásd Pott Taksonyon, 1849. június 21-én hajnal fél 1 óraker Colloredo-Mannsfeldnek írott, második ütközetjelentését, illetve Sellyén június 23-án szintén az előbbinek írott összefoglaló jelentését. Másolat: KAW AFA Karton 1883. IV. Ak. u. W. 1849-6-336f., illetve Karton 1872. II. Ak. u. Cs. 1849-6-537a. (A megbeszélés után Wohlgeomuth végül mégis visszautazott a főhadiszállására, így a peredi csata első napján rangidősként Herzinger vezérőrnagy irányította a cs. kir. csapatokat.)

²⁴ A II. hadtest összpontosítására, az átkelésre és a Görgeivel való egyeztetésre lásd: *Asbóth Lajos emlékiratai*, I. 103., 106.; *Görgey: 1848 és 1849-ből*, II. 534. (Klapka a zsigárdi vereség után június 18-án írt levelében a támadás leállítását és a védekezést tanácsolta, valamint a KHI-val állandó hatásköri vitái voltak, ezért Görgei minél előbb személyesen akarta vele rendezni a nézeteltéréseket. Erre még lásd: Görgey Artúr: *Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben*. 1–2. köt. S. a. r. Katona Tamás. Budapest, 1988. II. 154–159.) A II. hadtest június 20-án (leszámítva, hogy a hidaknál valószínűleg hátra maradt az utászok egy része) körülbelül 8000 fővel és 48 löveggel indulhatott meg. Erre lásd a 3. mellékletet.

nagyobb veszély ellen szándékozott bevetni. Ezt az elképzelést erősíthette, hogy Sellye előtt, a Vág túlszárnyán a III. hadtest egy dandára ismét tüntetni kezdett. Ráadásul sűrű köd ülte meg a tájat, ami tovább nehezítette a helyzet reális értékelését.²⁵

Asbóth csapatai valószínűleg 6 órakor vették fel a harcrendet Zsigárd előtt. Az első vonalba (jobbszárny és centrum) valószínűleg az 5. hadosztály 4 zászlóaljja került 3 üteggel, míg a balszárnyon a 4. hadosztály Collig-dandárja (2 zászlóalj) állt fel 2 üteggel. A 39/1. sorzászlóalj és az 56. honvédszászlóalj a 6. huszárezred egy osztályával, illetve a 2. lovasüteggel a második vonalban a tartalékokat képezte. A harcrend bal oldalát a Mándy Ignác őrnagy vezette lovasság fedezte 6 századdal. Asbóth először azonnal támadni akart, de Szekulits István ezredes tanácsára egy órát várt Görgei megérkezésére és valószínűleg a köd feloszlására. 7 órakor azután, mivel félő volt, hogy közben Rakovszky beérkező különítménye egyedül kezd akcióba a cs. kir. haderővel szemben, Asbóth megkezdte a csatát. A főlányban lévő magyar tüzéség ismét megingatta a szemben álló cs. kir. csapatokat és tüzéséget; támogatásukkal pedig a magyar gyalogság és lovasság támadása is megindult. A magyar lovasság átkarolása elől a cs. kir. Pott-dandár rendezetten hátrált Pered felé. Így a bal szélen a pozsonyi vadászok csekély ellenállás után foglalták el Királyrévet a cs. kir. előőrsöktől, míg a jobb szélen a 49. és a 63. honvédszászlóalj délnyugatról, a Rakovszky-különítmény gyalogsága pedig délkeletről rohamozta meg Zsigárdot, és az ott lévő cs. kir. 58/1. Landwehr zászlóaljat kiszorítva birtokba vették a helységet. A harc során viszont a cs. kir. zászlóalj 3. százada a falu keleti felét a kelleténél tovább védte, így a későn megkezdett visszavonulás miatt a nyugatról betörő magyar csapatok bekerítésébe került, és szinte teljesen fogságba esett.²⁶

Miután ez időig más irányból komolyabb ellenséges tevékenységet nem jelentettek, Herzinger vezérőrnagy Pott segítségére sietett, és csapataival annak jobb oldalán fejlődött fel Pered előtt: a Theissing-dandár gyalogsága a Pott-dandár lovassága mellett, míg a két osztály vértés a jobbszárnyon állt fel. A kibontakozó tüzéségi tűzpárbajban ugyanakkor a jól működő, kétszeres túlerejű magyar tüzéség egyre jobban megrendítette az elsősorban a jobboldalon lévő a cs. kir. csapatokat. Herzinger valószínűleg ezen próbált úgy segíteni, hogy támadásra küldte a cs. kir. jobbszárny 4 század lovasságát a magyar hadtest balszárnyának tüzésége ellen. A cs. kir. 5. vértés ezredesi és őrnagy osztályának rohama azonban összeomlott a magyar szárny és a centrum ütegeinek kereszttüzéiben. A kedvező

²⁵ A cs. kir. fél híreire és elképzeléseire, illetve a cs. kir. Pott-dandár mozgósítására lásd Pott június 16-i, és 21-i idézett jelentéseit, illetve Taksonyon kelt, 1849. június 20-án háromnegyed 9 órakor Colloredo-Mannsfeld altábornagynak írt első ütközetjelentését. Az utóbbira KAW AFA Karton 1872. II. Ak. u. Cs. 1849-6-ad 176. Közli: *Von der Revolution*, 466–467.; *Saját kezébe*, 164–165. A Sellye előtti tüntetésre lásd: Ziegler: *LIR Nr. 56.*, 302–303. (Noha Asbóth valószínűleg értesítette a negyedi híd elkészültéről Knezichet, ő a KHI félreértelmezhető utasítása miatt június 20-án egy dandárral ismét tüntetett Sellye előtt, és az átkelést csak Görgei utasítására akarta megkezdni. Erre lásd: *Görgey: 1848 és 1849-ből*, II. 540–541.)

²⁶ A magyar harcrendre, a várakozásra és a csata első szakaszára összefoglalóan lásd: *Asbóth Lajos emlékiratai*, I. k. 103–104.; *Kedves: A 48. honvédszászlóalj története*, 156. (A cs. kir. források 5 órára teszik a csata kezdetét. Asbóth emlékirataiban a Collig- (tévesen Kisfaludy-) dandár csapatai a jobbszárnyon szerepelnek, de a folytatásból egyértelmű, hogy a baloldalon voltak. A Zsigárd elleni rohamnál a 60. honvédszászlóaljat említi, de valószínűbb, hogy a 63-ról van szó. Az utóbbira, illetve az 58/1. Landwehr zászlóalj faluban való jelenlétére lásd: Beniczky Alajos: *Följegyzéseim honvédeletemből*. Vasárnapi Újság, 46. évf. (1899) 36. sz. 594–595. (63. hzlj.), valamint Pott június 20-i és 21-i jelentéseit. Az 58/1. Landwehr zászlóalj 3. századára lásd a zászlóaljparancsnok, Wagner százados Sellyén 1849. június 23-án Pottnak írott veszteségjelentését. KAW AFA Karton 1835. HA u. H. 1849-6-397. 1/6c.

pillanatot kihasználva ekkor Asbóth Mándy őrnagy vezetésével 8 század lovasságot és a lovastüzérséget is támadásra küldte, amelyek előbb megfutamították a hátráló cs. kir. lovasságot, majd átkarolták a cs. kir. harcrend jobb oldalát. Ezt látva Herzinger elrendelte az általános visszavonulást, a magyar sereg pedig az egész vonalon támadást indított. A baloldalon Mándy lovassága és lovastüzérsége, támogatva a Collig-dandár gyalogságától, illetve tüzérségétől, folyamatosan szorította hátra a Herzinger vezette ellenfelét, amely nem tudott komolyabb ellenállást kifejteni, és végül Alsószelit is kiürítve Felsőszelin keresztül Diószeg irányába vonult vissza. Alsószelei elfoglalása után Mándy Asbóth parancsa szerint leállította az üldözést.²⁷

A másik oldalon azonban Pott nem követte feljebbvalója utasítását. Noha lovassága zöme Herzinger csapataival együtt vonult vissza, a vezérőrnagy saját gyalogságát és tüzérségét, valamint a hozzá legközelebb álló Richter gránátos-zászlóalj 4 századát is Peredre vontatta vissza, ahol védelemre rendezkedett be. A falu déli részét a cs. kir. 40/3. sorzászlóalj, a nyugati szakaszt a Richter-gránátosok és az 57/3. sorzászlóalj 3 százada, a keletit a 2. vadászászlóalj és az 10/1. sorzászlóalj 2, illetve az 58/1. Landwehr zászlóalj 1 százada védte. Pott a főirányokban a védelmet egy-egy üteggel erősítette meg: délen a cs. kir. 11. gyalogüteg, a nyugati oldalon a 2. lovasüteg, míg a keleti oldalon a 3. fél gyalogüteg, valamint a 15. fél röppentyű üteg foglalt állást. Egy szakasz vérttest, a cs. kir. 10/1. sor-, illetve az 58/1. Landwehr zászlóalj 4-4 századát pedig a falu mögött, tartaléklul állította fel. Asbóth alighanem a június 16-án történtek miatt ezúttal minden áron meg akarta szerezni a falut, így a rendelkezésre álló csapatait támadásra sorakoztatta fel. Némi tüzérségi előkészítés után valószínűleg először megpróbálta azt szemből három zászlóaljjal (60., 61., és 63. honvédszászlóalj) „menetből” elfoglalni, de a támadás az ellenség gyalogsági és tüzérségi tűzében összeomlott, és a zászlóaljak felbomolva hátráltak vissza. Ezek rendezésében maga Asbóth is tevékenyen részt vett, majd a csapatokat valószínűleg a magyar tüzérséggel egyvonalban, egy kisebb emelkedőn állította fel. Ezt követően Szekulits ezredet két zászlóaljjal (a 39/1. sor- és az 56. honvédszászlóalj) és tüzérséggel a falu nyugati, míg Rakovszky különítményét a keleti oldal ellen küldte. Az átkarolás azonban a vártnál lassabban ment, így a türelmét vesztett ezredes végül maga is a nyugati oszlophoz siethetett. Ezzel ugyan valószínűleg sikerült benyomulnia Peredre, de a tartalékból bevetett cs. kir. 10/1. sorzászlóalj ellenlökése kiszorította onnan. Közben Rakovszky előreküldte az oszlopánál lévő Württemberg-századot, hogy fogja el a falu keleti szélén lévő cs. kir. vegyes üteget, de ez a támadás a cs. kir. tüzérség és a vadászok tűzében meghiúsult. Ezt követően a huszárok a centrum csapataihoz vonultak vissza. Az itt várakozó honvédszászlóaljak (60., 61., 63.) közben fedezék nélkül voltak kitéve a cs. kir. tüzérség tűzének, ezért felbomlottak, és elkezdtek hátrálni. Hasonlóképpen járt a tartalékból a felváltásukra színt az emelkedőre küldött 49. honvédszászlóalj is; ám ezt tisztjeinek „önerőből” aránylag hamar sikerült rendezniük. Ekkor, nagyjából délután 1 (vagy 2) órakor érkezett a helyszínre Görgei tábornok.²⁸

²⁷ A csata második szakaszára összefoglalóan lásd: *Asbóth Lajos emlékiratai*, I. 104., illetve Herzinger hely és dátum nélküli, Wohlgemuthnak írott összefoglaló jelentését a június 20–21-i peredi csatáról. Másolata: KAW AFA Karton KAW AFA Karton 1883. IV. Ak. u. W. 1849-6-336c. (A cs. kir. vértések „gyenge szereplésére” utal, hogy az egyébként igencsak bőbeszédű ezredtörténet egy rövid, „semmitmondó” bekezdéssel intézi el a június 20-i csatanapot. Erre lásd N. N.: *DRE Nr. 5. 142.*)

²⁸ A csata harmadik szakaszára és Pered védelmére lásd Pott június 20-i és 21-i jelentését. (A cs. kir. oldalon kialakuló „irányítási zavarra” jellemző, hogy míg a cs. kir. Richter gránátos-zászlóalj 14. és 59. sorgyalogezredi gránátos osztályai Pott, addig a cs. kir. 19. gyalogüteget fedező 49. sorgyalogezredi gránátos osztály Herzinger utasításait követte; így szakadt ketté a zászlóalj. Erre lásd Schöd-

Görgei Aszódpusztánál egész reggel Klapkára várt, aki Komáromból délelőtt érkezett meg. A megbeszélés során a főparancsnoknak sikerült meggyőznie a támadás folytatásának szükségéről tábornoktársát, aki a VIII. hadtest csallóközi lekötő akciójának vezetését el is vállalta. A tárgyalás 10 óra körül ért véget; ezt követően Görgei a II. hadtest után indult. Hogy közben mire gondolt, azt nem tudjuk, de az elmúlt közel három hét eseményei miatt igencsak feszült idegállapotban lehetett. A Békepárttal való debreceni tárgyalás sikertelenül végződött; az orosz beavatkozás pedig elkerülhetetlennek tűnt. Június 2-vel a tábornok személyesen vette át a HM vezetését, és mind a minisztérium átszervezése, mind a hadügy központi irányítása, mind pedig a hadsereg megerősítése ügyében sikerült fontos lépéseket keresztülvinnie Kossuth hathatós segítségével. Am június 12-én a hadsereg ellátásával és felszerelésével, valamint a Függetlenségi Nyilatkozattal kapcsolatban bíráló levelet írt az elnöknek, amivel ismét elveszítette Kossuth bizalmát és addig teljes támogatását is. A Komáromban működő Klapka, akinek a hadseregnél leginkább támogatnia kellett volna a fővezért, e helyett állandó hatásköri csatákat vívott a KHI vezetőjével, Bayer ezredessel, és állandóan más haditerv mellett kardoskodott. Az újoncozás, a hadsereg feltöltése és megerősítése a vártnál lassabban haladt; a délről remélt segédcsoportok pedig nem érkeztek meg. Ezt tetőzte be a június 16-i támadás kudarca, amikor a Görgei bizalmát addig élvező, általa támogatott és előléptetett új hadtestparancsnokok sorban vereséget szenvedtek, és az elvárt siker helyett az adott viszonyok között szinte pótolhatatlannak tűnő személyi és anyagi veszteségeket szenvedtek el. Ráadásul pár napon belül kiderült, hogy mindez leginkább hadvezéri hibáik miatt történt (amit jelentéseikben általában igyekeztek „elkenni”), ami súlyos vádként nehezedhetett az őket ezekre a posztokra kinevező és bennük maradéktalanul hívó, az első csapást rájuk bízó főparancsnok lelkiismeretére. Görgei tehát tette készen, de a két felelős poszt (fővezér és hadügyminiszter) betöltése és az orosz invázió „nyomása alatt”, valamint a harctéren addig történtek miatt kifejezetten ideges, türelmetlen hangulatban lovagolt az összecsapás felé, ami tetteit alighanem jelentősen befolyásolta.²⁹

A tábornok Királyréven keresztül délután 1 (vagy 2) órakor érhetett a csatamezőre. Mivel a balszárnyon szemlátomást jól alakultak a dolgok, Pered irányába lovagolt, és itt szemtanúja volt a centrum 3 zászlóalj hátrálásának és felbomlásának. Ezeket törzskarával, illetve törzshuszárjainak segítségével sikerült rendeznie, valamint eredeti állásaikba visszavezetnie. Ekkor érkezhetett vissza Pered nyugati oldaláról Asbóth, aki közben valószínűleg belátta, hogy csak egy összehangolt támadással juthat a falu birtokába. Ehhez viszont meg kellett várnia az oldalsó oszlopok akcióba lépését, illetve az ott lévő cs. kir. útegek visszaszorítását; így most megtette azt, amit az elmenetele előtt kellett volna: fedett állásba, az

ler százados Alsószélin 1849. június 22-én Potttnak írott jelentését. KAW AFA Karton 1872. II. Ak. u. Cs. 1849-6-537d.) A magyar oldalra lásd: Asbóth július 20-i jelentése: *Asbóth Lajos emlékiratai*, I. 104–106.; Kedves: *A 48. honvédszászlóalj története*, 156–158.; Beniczky: *Főhígyéseim*, 595. (63. hzlj.); Garay: *Párisi és hazai forradalmi emlékeim*, 100–101., 109–110. (49. hzlj.); Görgey: *Életem és működésem*, II. 162.

²⁹ Görgei Klapkával való tanácskozására lásd Görgey: *Életem és működésem*, II. 160–161. A Békepárttal való sikertelen egyeztetésre, a tábornok hadügyminiszteri tevékenységére, a június 12-i bizalmi „törésre”, a Klapkával való viszályokra, a déli erősítések elmaradására lásd összefoglalóan Hermann: *Kossuth hadserege*, 260–274.; Görgei hadügyminiszteri ténykedésére, az újoncozási és felszerelési problémákra összefoglalóan Zakar Péter: *A hadügyminiszter Görgei*. Hadtörténelmi Közlemények, 105. évf. (1992) 4. sz. 74–97. Görgei csalódására alparancsnokaiban és ezek következményeire Görgey: *1848 és 1849-ből*, II. 521–529. A tábornok vereségek és veszteségek miatti reakciójára, illetve akkori hangulatára lásd Karsa Ferenc: *Szabadságharcos napló*. S. a. r.: Bona Gábor. Budapest, 1993. 226–227.

emelkedő mögé vonta vissza a tetőn addigra újra felállított zászlóaljkat. Közben azonban Görgei már értesült arról, hogy Rakovszky különítménye megindította az oldaltámadást, és ezt mielőbb támogatni kívánta délről. A helyzetet eltérő információk alapján kétféleképpen értelmező két parancsnok között így látványos „jelenetre” került sor, amelyben Görgei tábornok első indulatából alaposan „leteremtette” az előbbi intézkedéseit keresztvező Asbóth ezredet, akit aztán valószínűleg megbízott a nyugati oszlop vezetésével.³⁰

Rakovszky őrnagy közben valóban megindította a falu keleti része ellen a támadást, és rohamoszlopainak sikerült benyomulniuk a helységbe a heves ellenállás dacára. Pott azonban a tartalékból bevetette az 58/1. Landwehr zászlóaljat is, amely megállította a magyar előretörést. Ez a támadás közben azonban felbomlott, így a faluból már nem tudta kivetni a honvédeket. A döntő magyar rohamot Pered nyugati és déli része ellen közben intenzív magyar tüzérségi előkészítés vezette be, ami miatt az amúgy is folyamatos tűzpárbajra kényszerült cs. kir. ütegek egy része (cs. kir. 11. és fél 3. üteg) kifogyott a lőszerből, ezeket Pott a falu mögé kényszerült visszavonni. Ezt követően a 49. és 63. honvédzászlóalj délről, a 60. és 61. pedig délnyugatról rohanta meg a helységet, míg a Szekulits oszlopa Asbóth vezetésével ismét nyugatról támadott. Bár a cs. kir. gránátosok viszonylag jól tartották magukat, a 40/3. sorászlóalj nem tudta feltartóztatni a túlerőt, és a falu belsejébe hátrált. Miután pedig a nyugati és a déli-délnyugati magyar oszlopok a falu főterén egyesültek, Pott elrendelte a helység kiürítését és az általános visszavonulást Deákin keresztül Taksony felé. Ezt a cs. kir. 2. vadászzászlóalj egy osztálya, a vértesszakasz, illetve a 2. lovas-, valamint a 15. röppentyű félüteg fedezte. Az Alsószélinél lévő magyar lovasság nem is próbálkozott támadással, csak az ott lévő tüzérség nyitott tüzet, így Pott viszonylag rendben tudta visszavonni csapatait észak felé. A magyar gyalogság ezután birtokba vette Pered északi részét, majd a falu Deáki felé eső előterét is. Ezzel, úgy délután 2 (vagy 3) óra körül, a csata véget ért.³¹

Görgei eredetileg üldözni akarta a visszavonuló ellenséget, de a II. hadtest kimerült csapatait pihentetni kellett; míg a III. hadtest főerői délután 3 órakor, a Sellye előtt tüntető dandár pedig csak valószínűleg délután 5 óra körül érkezett meg a negyedi hídon keresztül

³⁰ Görgeinek a csataterre való érkezésére és intézkedéseire lásd: Görgey: *Életem és működésem*, II. 161–163.; *Asbóth Lajos emlékiratai*, I. 106., 33–34. A történetekre és az „összeveszésre” még lásd: Karsa: *Szabadságharcos napló*, 230–232. Görgei emlékirata szerint Asbóth a jobbszárnyról (Rakovszkytól) jött (hasznolt állít emlékirataiban a nevezett is), ám ennek az ottani zászlóalj történetében nincs nyoma. A folytatásból pedig valószínűsíthető, hogy Asbóth nem a keleti, hanem a nyugati oszloptól tért vissza Pered déli részéhez, a centrum csapataihoz. Szintén Görgei szerint Asbóth a III. hadtest megérkezésével is biztatta saját csapatait; Asbóth emlékirataiban ezt cáfolja. Az ezredes szerint az utóbbi csak a csata vége (délután 2) után egy órával érkezett meg, és addig nem kapott híreket felőle. Görgei szerint viszont az utolsó roham előtt a III. hadtest elővéde már látszott Zsigárd körül, a faluban való küzdelem pedig a cs. kir. források szerint egy órán át tartott, így lehetséges, hogy a csata végére az él már megérkezett a Zsigárdtól egy órányi távolságban lévő Pered elé. Ám az is lehetséges, hogy az ezredes szájából csak az ilyen esetekben szokásos: „Jön már az erősítés!” biztatás hangozhatott el. A terepre vonatkozóan kisebb domb, illetve síkság is szerepel az eset leírásakor a visszaemlékezésekben, így a visszavonás a domb mögé, illetve egy árokba vagy mélyedésbe is történhetett.

³¹ A csata utolsó szakaszára és Pered bevételére lásd: Pott június 20-i és 21-i jelentése; Asbóth július 20-i jelentése: *Asbóth Lajos emlékiratai*, I. 105–106.; Kedves: *A 48. honvédzászlóalj története*, 157–159.; Beniczky: *Följegyzéseim*, 595. (63. hzlj.); Garay: *Párisi és hazai forradalmi emlékeim*, 101–102. (49. hzlj.); Görgey: *Életem és működésem*, II. 163. A peredi csata első napjára összefoglalóan lásd még: Lelovics: *A peredi csata története*, 27–32.; Hermann: *Az 56. honvédzászlóalj története*, 238–239.; Horváth: *A 6. (Württemberg) huszárezred*, 296–301.

a harcmezőre. Ezért a főparancsnok végül lemondott az aznapi előnyomulásról, és délután 4 órakor mindkét hadtestet táborba rendelte az elért Alsószei–Pered vonalon. A cs. kir. csapatok nyomába csak a magyar huszárok felderítő osztagai szegődtek, akik Felsőszelin és Deákin túl, illetve Sellye felé portyáztak. Az utóbbinak annyi eredménye mindenképp lett, hogy a Sellyén állomásozó cs. kir. különítmény sietve kiürítette a helységet; egy, a Vág partjára kiállított, késő visszavonuló osztaga pedig valószínűleg a huszárok fogságába esett.³²

1849. június 20-án, a peredi csata első napján a cs. kir. Pott- és a megerősített Theissing-dandár ismét jelentős veszteségeket szenvedett. A kimutatások szerint a cs. kir. fél összesen 314 főt (köztük 9 tisztet) és 51 lovat veszített. A két helységgarccal súlyosbított összecsapás heveségét mutatja az is, hogy Perednél 3 cs. kir. alakulat parancsnoka is megsebesült. A magyar fél aznapi veszteségei ismeretlenek, de valószínűleg hasonlóan súlyosak (ha nem súlyosabbak) lehettek, mint az ellenségé.³³

Asbóth leváltása és következményei

1849. június 20-án este Görgeinek értékelnie kellett a nap eredményeit, és mérlegre tennie két hadtestparancsnok működését. Knezich esetében egyértelműbb volt a helyzet. Június 16-val ellentétben most a III. hadtestnek utasítása volt a Vágon való átkelésre és a II. hadtest támogatására; még ha ez félreérthető feltételekhez (Zsigárd elfoglalása és Görgei különparancsa) volt is köve. A parancs ismételt „szűkebb értelemben való felfogása” nyilvánvalóvá tette, hogy Knezichben nincs meg az önálló hadtestparancsnoki pozíció betöltéséhez szükséges határozottság, helyzetfelismerés és rugalmasság. Ezért Görgei leváltotta, és ideiglenesen a HM rendelkezési állományába helyezte; a III. hadtest parancsnokságát pedig gróf Leiningen-Westerburg Károly ezredes vette át. A cserére a hadtest főhadiszállásán aránylag barátságos hangulatban, a jelenlévő főtiszti kar egyetértésével került sor.³⁴

³² Görgei terveire és intézkedéseire lásd a tábornok Pereden 1849. június 20-án a KHI-nak írott levélét: HL 1848–49. 33/534., közli: Görgey: *1848 és 1849-ből*, II. 537.; valamint: *Von der Revolution*, 467–468.; Görgey: *Életem és működésem*, II. 163–165.; *Asbóth Lajos emlékiratai*, I. k. 106–107. (Knezich végül parancsnokainak nyomására kezdte meg a Vágon való átkelést, de a csatáról így is lekéselt. Asbóth emlékirata szerint Görgei a harcmezőre való érkezése után küldött parancsot Knezichnek, de előbbi szerint erre nem került sor.) A Sellye körüli eseményekre lásd Ziegler: *LIR Nr. 56.*, 302–303., illetve Bržezina őrnagy 1849. június 24-én Farkasdon, valamint július 15-én Semp-tén kelt veszteségjelentéseit. KAW AFA Karton 1835. HA u. H. 1849-6-537ii., ill. Karton 1837. HA u. H. 1849-7-319. 1/2d. (Ezek szerint a cs. kir. 56/3. sorzászlóalj a június 20-i tüntetés során 4 főt (közte 1 tisztet), míg a nap végén elfogott osztagban még 35 főt veszített.)

³³ A cs. kir. fél veszteségeire lásd Pott Sellyén, 1849. június 24-én, illetve Wohlge-muthnak hely és dátum nélkül a Theissin-dandárról írott veszteségjelentéseit. KAW AFA Karton 1835. HA u. H. 1849-6-397. 1/6.; 1849-6-324. 1/2.; valamint Bržezina őrnagy említett két jelentését. (A három sebesült cs. kir. parancsnok Dürfeld alezredes, Richter őrnagy [az utóbbi súlyosan] és Alten főhadnagy volt, a vadászok, a gránátosok, illetve a 11. gyalogüteg parancsnokai.) Görgei említett, június 20-i levele-ben nem ír nagyobb veszteségről, viszont majd minden zászlóalj történet számos halottat és sebesültet jelez tisztben és legénységben egyaránt; a 48. honvédszászlóalj például két zászlótartóját is elvesztette, egy pedig megsebesült. Erre lásd: *Kedves: A 48. honvédszászlóalj története*, 158.; Lelovics: *A peredi csata története*, 30.

³⁴ Görgei döntésére, indokaira és a parancsnokváltás körülményeire lásd: Görgey: *Életem és működésem*, II. 163–165.; Görgey: *1848 és 1849-ből*, II. 540–541., 544. A hadtestparancsnoki cserékre lásd Görgei Pereden, június 20-án este kiadott hivatalos napiparancsát. MNL OL P 295. A Görgey-család levéltára. b/4. fasc. Közli Görgey: *1848 és 1849-ből*, II. 544–545. Knezich további sorsára, illetve Leiningen életrajzára lásd: Bona: *Tábornokok*, 172–173., 174–175.

Ekkor már Görgei túl volt egy a II. hadtest főhadiszállásán lezajlott, korántsem ilyen hangulatú megbeszélésen, amelyen Asbóth sorsáról döntött. Ez sokkal nehezebb volt, hiszen a peredi csata első napját a II. hadtest gyakorlatilag egyedül nyerte meg; az ezredes pedig ismét kitűnt személyes vitézségével és példamutatásával. Ugyanakkor elmondható, hogy amíg Asbóth aznap a csata eldöntéséig jól fogta össze hadtestét, és jó döntéseket hozott, olyannyira kicsúszott a kezéből az irányítás ezt követően. Nyilvánvalóan június 16-ból tanulva az ezredes nem akart ütőképes ellenfelet hagyni a harcmezőn, ezért mindenáron meg akarta szerezni Peredet. Ehhez azonban rossz módszert választott. A falu a csatateret szegélyező Holt–Vág jobb partján feküdt; balról megkerülhető volt. Így Asbóthnak (Herzinger visszaszorítása után) egy oszloppal át kellett volna karolnia a településen berendezkedő, lovassággal viszont nem rendelkező ellenfelét, és a Deákira vezető visszavonulási út fenyegetésével valószínűleg kardcsapás nélkül a falu birtokába juthatott volna. Sőt, kedvező esetben akár a cs. kir. helyőrség egy részét is elfoghatta volna. Ehelyett jó négyórás, súlyos veszteségekkel járó helységharcba bonyolódott, amelyben a két első roham azért hiúsult meg, mivel képtelen volt összehangolni a különböző oszlopok tevékenységét. Ráadásul az ellenség Peredről való kiszorítását követően az üldözés is elmaradt, mivel Alsószeli megszállása után Asbóth Mándy csapatait a helység biztosítására utasította, és megtiltott minden további manővert. Pedig a némi pihenőt már kapott magyar lovasság és lovastüzérség bevetése esetén még meleg pillanatokat okozhatott volna a Taksony felé hátráló cs. kir. csapatoknak.³⁵

Így aztán Görgei a Pered ostrománál elpocsékolta a csapatok túlterhelése és megrendülő tartása, illetve amiatt, hogy a csatateren (ha véletlenül is) az ezredes felülbíráta az utasítását a centrum zászlóaljai (elsősorban a 63. honvédzászlóalj) hátravonásával, leváltotta a II. hadtest éléről Asbóthot, és a helyére a jelenlévő rangidős ezredest, a III. hadtest lovashadosztályának parancsnokát, Kászonyi Józsefet nevezte ki. Ugyanakkor – Knezich-csel ellentétben – egyáltalán nem akarta eltávolítani a hadseregtől Asbóthot, akinek a vitézségét és a teljesítményét egyértelműen nagyra értékelte. Mivel pedig a fővezér által még június 15-én elrendelt átszervezés miatt a II. hadtestnek két hadosztály helyett amúgy is három hadosztályos szervezetre kellett átállnia, a 20-án este valószínűleg életbe léptetett intézkedéssel Asbóth számára létrejött egy üres hadosztályparancsnoki pozíció.³⁶

³⁵ Asbóth tevékenységének értékelésére lásd: Görgey: *Életem és működésem*, II. 165–168.; a terepviszonyokra Lelovics: *A peredi csata története*, 34–36. (térképmellékletek). (Görgei hadvezetésére általában jellemző volt a saját erők kímélése, és az ellenség visszavonulásának manőverekkel való előidézése. Erre példa, hogy a VII. hadtest [Görgei „saját nevelése”] Kossuth-hadosztálya 1849. április 19-én a nagysallói csata utolsó szakaszában hasonló helyzetben helység harc helyett átkarolással kényszerítette a cs. kir. utóvéd gyalogdandárt Nagymálas falu kiürítésére, majd verte szét a nyílt terepen. Erre lásd Gáspár András ezredes Bátorkeszin 1849. április 23-án Görgeinek írott jelentését. HL 1848–49. 23/248. Közli: Hermann Róbert: *Gáspár András honvéd tábornok*. Kecskemétiak a szabadságharcban IV. 163–164. A cs. kir. fél hasonlóan vélekedett: Beniczky Alajos visszaemlékezése szerint az 1849. augusztusi komáromi fegyverszüneti tárgyalások alkalmával egy Leopold Bittner nevű cs. kir. tábornoki főhadnagy úgy nyilatkozott neki, hogy ha június 20-án Asbóth kezdettől Pered átkarolására törekszik, úgy a falu déli részét védő zászlóaljakat elfoghatta volna. Erre Beniczky: *Följegyzéseim*, Vasárnapi Újság, 46. évf. 37. sz. 617.) A Mándynak adott utasításra Asbóth *Lajos emlékiratai*, I. 104.

³⁶ Görgei döntésének indokaira szintén lásd: Görgey: *Életem és működésem*, II. 165–168. (Nem lebecsülendő ugyanakkor az a körülmény sem, hogy a fővezér rossz tulajdonságai közé tartozott a hirtelen harag, amely szolgálati ügyekben is befolyásolta. Görgei ekkor a rajta lévő óriási nyomás miatt jóval türelmetlenebb volt, mint általában, és ez a feszültség az utasítását a harctéren felülbíráló Asbóth, illetve a 63. honvédzászlóalj kapcsán is indulatos kitérőekben jelentkezett. Utóbbi eseté-

Azzal viszont Görgei egyáltalán nem számolt, hogy egy ilyen véres, ám mégis győzelmes nap után a sikert végül kivívó, a tisztí és legénységi állomány által is kedvelt, bátorságát ismételten bebizonyító Asbóth leváltásának, illetve egy más hadtesttől érkező új, idegen parancsnok kinevezésének kifejezetten negatív hatása lesz. Ez a parancsnoki karban nyilvánult meg a legerőteljesebben, ahol még aznap számos lemondásra került sor. Ez azonban csak részben tekinthető az ezredessel kapcsolatos szimpátiának, mivel lényegében minden személynek egyéb indokai is voltak. A sort alighanem megkezdő Meszéna Ferenc alezredes, a hadtest tábornoki főnöke már Buda bevétele után négyheti betegszabadságra akart távozni; most elérkezettnek látta az időt ennek megkezdésére. Szekulits István ezredest azt sértette, hogy Asbóth után ő volt a hadtest rangidős tisztje, és elvileg ő lett volna az utód; ám mivel kinevezése elmaradt, maga is betegszabadságra távozott. Így tett Patay István alezredes, korábbi hadosztályparancsnok is, aki addig szemlátomást szolgálaton kívülként tartózkodott a hadtest főhadiszállásán. Maga Asbóth – akinek ezek után Szekulits hadosztályát kellett volna átvennie – egy ideig habozott, majd a II. hadtest új parancsnokától engedélyt kérve maga is hathetes betegszabadságra ment. Hiába gratulált neki a sikerhez a csata után a III. hadtest számos parancsnoka, és hiába kérte a támogatását személyesen maga Kászonyi ezredes, az újra egy győzelem után menesztett, sértett Asbóth pontosan úgy viselkedett, mint a Bánságban első leváltása után: mindent és mindenkit hátrahagyva a fővárosba sietett az „igazságát megkeresni”. A dandárparancsnokok zömét (Mihály Károly, Szabó–Gyallay Gusztáv, Collig Ferenc, Csúzy Pál, és Kisfaludy Mór őrnagyok) azt sértette, hogy az új beosztás miatt köteleik megszűntek; így ahelyett, hogy visszavették volna korábbi zászlóaljuk vezetését a rangidős századosoktól, ők is „betegszabadságra mentek”. Ezért a II. hadtest megürült tisztségeibe új emberek kerültek: a tábornoki főnök Ernst Hügel őrnagy, míg az 5. hadosztály parancsnoka Horváth Pál őrnagy lett (mindketten a III. hadtesttől). A 4. hadosztály élére gróf Alexander Buttler őrnagy, korábbi dandárparancsnok, az újonnan alakult lovashadosztály élére pedig Mándy Ignác őrnagy lett kinevezve. A hadtestben a nagyarányú személycserével és az új kinevezésekkel még a helyükön maradó parancsnoki kar tagjai sem értettek mindig egyet; a legénység körében pedig egyértelműen rossz volt a hatása.³⁷

ben, mivel a falu bevétele után az alakulat zászlója nélkül sorakozott fel, Görgei (feltételezve annak elvesztését) Grósz Ferenc őrnagyot, a parancsnokot leváltotta, és hadbíróság elé rendelte. Utólag aztán előkerült a zászló az alakulat 1. osztályával, amely Pereden túl is üldözte az ellenséget, de ez már nem mentette meg az őrnagy állását, akit végül zászlóalja szétfutása miatt vádoltak meg. Görgei hirtelen haragjára lásd Leiningen visszaemlékezését. In: Katona Tamás: *Az aradi vértanúk*. Budapest, é. n. (2003.) 96.; Grósz őrnagy leváltásának körülményeire Beniczky: *Főljegyzéseim*, 595. (63. hzlj.), illetve Görgei idézett, június 20-i esti napiparancsát. Asbóth emlékiratában leváltása fő indokálul Görgei részéről a III. hadtest be nem várását említette, erről azonban a tábornok nem ír. Erre *Asbóth Lajos emlékiratai*, I. k. 107.) Asbóth intézkedésének Görgeit felülbíráló vonulatára, valamint leváltására összefoglalóan lásd Antos Balázs: *Egy hadtestparancsnok-váltás története*. In: Antos Balázs – Tamás Ágnes (szerk.): *Rajzolatok a magyar történelemről*. Szeged, 2010. 177–189. (A HM 1849. június 15-én megjelent, 3088/B. rendelete értelmében a hadtestek ezután két gyalog- és egy lovashadosztályból álltak, körülbelül 10 000 fővel. A dandárkötelek megszűntek, minden hadosztálynál kisebb kikülönítés csak ideiglenes lehetett. Közlöny, 2. évf. (1849.) 132. szám. 497. Nyomtatványban: HL 1848–49. 52a/190. Közli: *Saját kezébe...*, 149.) A Knezich és Asbóth közti különbségtételt az is okozhatta, hogy míg egy ezredest még ki lehetett nevezni egy hadosztály élére, egy vezérőrnagyot már nem.

³⁷ A lemondási hullámra: Szekulits, Meszéna, Asbóth indokaira lásd összefoglalóan Görgey: *1848 és 1849-ből*, II. 543–545. (A II. hadtestnél már Buda bevétele után megindult egy „távozási hullám”, úgyszólván május 25-én Aulich tábornok napiparancsban volt kénytelen a szabadságolásokat betilta-

Ennek a következményei már június 21-én, a peredi csata második napján érzékelhetőek voltak. A beérkező erősítések után túlerővel ellentámadásba lendülő cs. kir. és cári haderővel szemben a II. hadtest már korántsem tudott olyan teljesítményt nyújtani, mint egy nappal korábban. Az újonnan kinevezett parancsnokok nem igazán váltak be: Kászonyi ezredes a csata közben több hibát is elkövetett, Hügel őrnagy egy lovasroham vezetése közben hősi halált halt, a Horváth őrnagy vezette 5. hadosztály zászlóaljai pedig többször megfutottak. Vitézül csak a régi, kipróbált parancsnokok alatt maradó 4. hadosztály és a lovas-hadosztály egységei küzdöttek, de a csata megnyeréséhez ez is kevés volt. A vereség és a visszavonulás során a hadtest alakulatainak jó része felbomlott; emiatt pedig óriási embervesztéssel zárult a Vág menti hadjárat.³⁸

A (két) nyilatkozat keletkezése és sorsa

Valószínűleg már 1849. június 20-án este, amikor elterjedt Asbóth menesztésének, majd betegszabadságra utazásának a híre a táborban, felmerült a II. hadtest tisztikarában, hogy egy köszönő nyilatkozattal búcsúzzanak el a kedvelt, és méltatlanul leváltott ezredestől.

ni. [Meszéna is ekkor „próbálkozott” először.] Miután azonban aznap Aulich is szolgálatképtelen lett (reumája vagy lábsebe újult ki), újra megkezdődött az „elvándorlás”, ami a volt cs. kir. tisztek egy része esetében inkább a Függelenségi Nyilatkozat hatásának, mintsem valódi betegségeknek volt „köszönhető”. A hasonló nézeteket valló tisztek így Asbóth leváltását is ürügyként használhatták fel a távozásra. Erre lásd Hermann: *Az 56. honvédszászlóalj története*, 231., Horváth: *A 6. (Württemberg) huszárezred*, 284–288.) Meszénára és Szekulitsra lásd: Bona: *Tábornokok*, 508., 620–621. Asbóth távozására még lásd *Asbóth Lajos emlékiratai*, I. 34–35., 107–108., II. 84., valamint a július 20-i jelentést. (Az utóbbiban az ezredes a hadi fáradoalmak miatt kialakult „mellgyulladásban és vérkőhögésben” jelölte meg betegségét; az emlékiratokban viszont erről nem szól.) Patay és Buttler valószínűleg éppen szolgálaton kívül voltak a II. hadtest főhadiszállásán, mivel sem a június 1-jei, sem a június 11-i hadrendben nem szerepelnek. Mindkettejükre lásd: Bona: *Tábornokok*, 556., 272. A hadtest dandárparancsnokainak tömeges távozása lehetett az oka, hogy a KHI 1849. június 21-én Tatán kiadott rendeletében egyértelműen előírta, hogy a megszüntetett dandárok parancsnokai kötelezően vegyék vissza korábbi alakulatuk irányítását. Ha pedig helyüket már más törzstiszttel betöltötték, úgy a hadtestparancsnok rendelkezésére kellett állniuk. Erre HL 1848–49. 34/67., 71. Collig, Csúzy, Kisfaludy, Mihály és Szabó-Gyallay őrnagyokra lásd: Bona: *Tábornokok*, 277., 294., 438–439., 516–517., 644. Az új kinevezésekre lásd: Görgei június 20-i, esti napiparancsát; Ernst Hügel és Horváth Pál őrnagyokra lásd: Bona: *Tábornokok*, 397., 389. (A tömeges lemondás volt az oka annak, hogy Horváth őrnagy, aki eredetileg a 63. honvédszászlóalj átvételére érkezett, egyszerűen az 5. hadosztály parancsnokává avaszták. A zászlóalj új parancsnoka ezért Darabanth Ignác százados lett. Erre Beniczky: *Főljegyzéseim*, 595. Ezen kívül új zászlóaljparancsnoknak a II. hadtestnél nincs nyoma.) Az új kinevezésekkel szembeni fenntartásokra példaként lásd: Forrai: *„Naplójegyzetei Krasznay Péter...”* 107.; Garay: *Párisi és hazai forradalmi emlékeim*, 107.

³⁸ A peredi csata második napjára, a II. hadtest és az új parancsnokok teljesítményére összefoglalón lásd: Görgey: *1848 és 1849-ből*, II. 548–564.; Lelovics: *A peredi csata története*, 37–57.; Horváth: *A 6. (Württemberg) huszárezred*, 301–305.; Hermann: *Az 56. honvédszászlóalj története*, 239–241.; Kedves: *A 48. honvédszászlóalj története*, 161–169. (Az 1849. június 24-i hadrend szerint a II. hadtest létszáma 5925 fő és 37 löveg volt, így június 11. óta 2622 fővel és 6 löveggel csökkent [a 6. gyalogüteget még június 20-án este a III. hadtesthez vezényelték]. Ennek a veszteségnek a döntő többsége június 21-én keletkezett, és mivel a cs. kir. erők aznap összesen körülbelül 80 foglyot ejtettek, a hiányzó katonák zöme valószínűleg elszakadt az egységétől. Kászonyi június 30-i jelentése szerint 400 fő már visszatért közülük, és valószínű, hogy ez a jelenség egészen Komárom július második felében történő teljes cs. kir. bekerítéséig folytatódott. Erre összefoglalóan lásd: Hermann: *Az 56. honvédszászlóalj*, 241.; Wohlgemuth összefoglaló jelentése a június 24-i hadrendre és a 30-i jelentésre HL 1848–49. 34/351., 396.)

A kezdeményező nem ismert, de valószínűleg Asbóth törzséhez tartozhatott. Előbb az aláírógyűjtés indulhatott el; a német nyelvű kíséző szöveg csak később került a lap tetejére. Erre utal a frissen áthelyezett Ernst Hügel őrnagy szignója, akit valószínűleg főként új bajtársai bizalmának megnyerése motiválhatott. Mivel ő már 21-én hősi halált halt a harcmezőn, aláírásának előző nap este vagy legkésőbb aznap reggel az ívre kellett kerülnie.³⁹

Az első, nagyobb aláírási „hullám” június 20–26. közötti; főként a gutai táborozás időszakára eshetett. Ekkor került a nyilatkozat német nyelvű szövege az ívre június 22-i datálásal, amelyben a parancsnoki, valamint a tisztikar Asbóth vitézsége és hadvezéri képessége iránti elismerését jelentette ki, illetve köszönetet mondott az ezredesnek a hadtest egésze iránti gondoskodásáért. Ebben az időszakban írhatták alá azt a június 20–21-én távozó (Meszéna, Szekulits, Kisfaludy, Collig, Mihály, Grósz), illetve az őket pár nappal később szintén betegszabadsággal követő (Szabó-Gyallay és Hodászy) parancsnokok, valamint a hadtestnél megmaradó törzstisztek és a tisztikar zöme (köztük Opitzky János százados). Többen viszont a távozók közül (Patay, Csúzy és Buttler) nem írták alá.⁴⁰

A második, kisebb aláírási időszak a komáromi táborozás idejére esett, és július 1-jétől lényegében augusztus közepéig tarthatott. Ekkor kerülhetett az ívre Rakovszky, Mednyánszky és Mándy aláírása. Legkésőbb július 1-jén írhatott alá Okolicsányi Lajos százados, mivel másnap a második komáromi csatában hősi halált halt a harctéren. Hasonlóképp július 6-ig, illetve augusztus 1-ig írhatott alá Kállay János százados, valamint Salamon József főhadnagy, akik aznap haltak bele korábbi sebesüléseikbe a komáromi hadikórházban.⁴¹

A német és magyar nyelvű szignók felölelték a hadtest törzsét és táborkarát, a parancsnoki kar zömét, illetve az alakulatok többségét; így elmondható, hogy lényegében a hadtest egészének a véleményét tolmácsolták. Az összesen 37 nevet tartalmazó listán huszárak és az utászok „felülreprezentáltak” voltak: a Württembergektől négyen, a Bocskaiaktól ketten, míg az utászosztálytól szintén ketten írtak alá. A többi alakulatot rendszerint az éppen aktuális vezetőjük képviselte; azonban a 48. honvéd- és a 39/1. sorászászlóalj, valamint az útegek nevében külön-külön egy személy sem írt alá. Az irat, noha Asbóthnak szánták, a szabadságharc alatt szemlátomást nem került az ezredes kezébe.⁴²

³⁹ Az eredeti nyilatkozat jelzete: HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Kézirattár 88.163.1/Em. (KE II/2.). A szövegre és az aláírásokra lásd 1. melléklet.

⁴⁰ A hadtest gutai táborozására lásd Hermann: *Az 56. honvédszászlóalj története*, 241. (Hodászy június 24-ével ment betegszabadságra; Szabó-Gyallay közvetlen távozása ellen szól, hogy aláírása szerint ideiglenesen elfogadta az 56. honvédszászlóalj parancsnokságát (korábban az 54-ik őrnagy volt); míg Opitzky százados júliustól már a 4. hadosztály tábori tisztje volt, így a 61. honvédszászlóalj parancsnokaként ebben az időszakban írhatott alá. Patay és Csúzy valószínűleg még az aláírógyűjtés kezdete előtt elutaztak, Buttler viszont csak a peredi csata után néhány nappal ment betegszabadságra. Kisfaludy aláírása némileg „rejtélyes”, mivel csak augusztus elejétől lett alezredes, az sincs kizárva, hogy a rendfokozat csak utólag lett „odaírva”. Hodászyra lásd: Bona: *Tábornokok*, 383.; Opitzkyre úő: *Századosok*, II. 166–167.)

⁴¹ A hadtest június 26–30. között Gutától Gönyűig vonult, majd Komáromba húzódtott vissza. Erre lásd: Hermann: *Az 56. honvédszászlóalj története*, 241–242. Rakovszky július 4-től alezredes, míg Mándy és Mednyánszky augusztus 18-tól ezredes, illetve alezredes. Erre lásd: Bona: *Tábornokok*, 590–591., 500., 504. Az elhunyt aláírókra lásd: Bona Gábor: *A ’48-as honvédsereg Komáromban hősi halált halt tisztjei*. In: Kiss Vendel (szerk.): *Komárom ismeretlen csillagai. Komárom 1848-as történetének történelmi félművekből került szereplői*. Komárom, 2013. 193–194., 192–193., 201–202. (Okolicsányi valószínűleg nem lett őrnagy; a fenti rendfokozat itt a zászlóaljparancsnokságot jelöli.)

⁴² A fentiekre lásd az 1. mellékletet; az aláírókra Bona, id. művek *passim*.

Ezt az bizonyítja leginkább, hogy pótlására Asbóth egy „másolat” elkészítésére kényszerült. Az ezredes ugyanis eltávozása után a fővárosba ment, és ott szolgálatra jelentkezett. Hamarosan alkalmazták: 1849. július 9-től a Szegeden szervezett tartalékhadtest egyik hadosztályparancsnoka lett. Ugyanakkor nem hagyott fel azon szándékával sem, hogy elégtételt kapjon; így amikor július 14-én Görgei helyett Aulich Lajos tábornok lett az új hadügyminiszter, egy igazoló jelentést készített Vág-menti tevékenységéről korábbi felettesének. Ehhez kapóra jött volna a fenti nyilatkozat, amiről szemlátomást Asbóth már értesült (valószínűleg a II. hadtesttől később eljött tisztektől), ám közben a hadműveletek miatt Komárom elszigetelődött az ország többi részétől. Ezért az ezredes (a fenti tisztektől nyert információk alapján) segédtisztjével megpróbálta „rekonstruáltatni” az eredeti okiratot, amit aztán „másolatban” csatolt is a Szegeden július 20-án elkészült, majd benyújtott memorandumhoz.⁴³

Noha Asbóth a fenti összefoglaló jelentés végén azt állította, hogy a csatolmány a neki eredetiben Mezőhegyesre megküldött nyilatkozat hű mása (utóbbit segédtisztje is megerősítette az iraton), a kettőt összevetve több különbséget is fel lehet fedezni. Először is a másolat június 23-ra, nem 22-re van datálva, és a küldő fél elnevezése sem teljesen azonos. Másodszer a nyilatkozat német nyelvű szövege hosszabb, és bár tartalmilag lényegében azonos a két irat, mégis utóbbi „dagályosabb”, valamint jobban hangsúlyozza Asbóth ezredes kiváló tulajdonságait, illetve a hadtest tisztikarának hódolatát. Az aláírók listája viszont rövidebb (37 fő helyett csak 30), és többségük, tizenhét név nem is szerepel az eredeti okiraton. Ezek között számos parancsnok és „törzsgyén” (például Buttler, Horváth és Lo Presti őrnagyok, illetve Inándy törzsrvos) is akad; az eredetit szignáló parancsnokok egy része pedig hiányzik a másolatról. Az alakulatok nevében aláírók többsége sem egyezik meg a két iraton. (Ennek alighanem az az oka, hogy Asbóth információ már július első feléből származtak, amikor a zászlóaljak élére új kinevezések történtek.) Ugyanakkor a „létszámiány pótlására” számos egységknél beosztott, alacsonyabb rendfokozatú tiszt neve is a papírra került, akik szintén nem szerepeltek az eredetiben. Éppen ezért az utóbbi kelt irat aligha nevezhető „hiteles másoltnak”; sokkal inkább a „hamisítvány” fogalmához áll közel. Mindenesetre Asbóth nem érte el a kívánt célt irományával: noha végül a tartalék hadtest parancsnoka lett, a szabadságharc végéig nem kapta meg a tábornoki rendfokozatot.⁴⁴

Az aradi várbertől 1856-ban amnesztiával való szabadulása után nem sokkal juthatott Asbóth kezére a Komáromban kapituláló II. hadtest egyik tisztjétől az eredeti nyilatkozatot, mivel emlékiratai kiadásakor már hivatkozott rá. Maga az okirat is átalakuláson ment keresztül, mivel valószínűleg Asbóth az aláírók neveit jelekkel látta el aszerint, hogy ki halt hősi halált, illetve ki kapta közülrük meg a Magyar Katonai Érdemrend III. osztályát. Mindez alighanem éppúgy az öngazolást szolgálta, mint az irat hátlapján azoknak az öszszecsapásoknak a feljegyzése, ahol az ezredes harcolt. Az már Asbóth „érdekes” történet-szemléletét tükrözi, hogy ezek közé bekerült az 1848. augusztus 28-án vívott ó-moldavai

⁴³ Asbóth további pályafutására lásd: *Asbóth Lajos emlékiratai*, II. 84–85.; Bona: *Tábornokok*, 208–209. A július 20-i memorandumra és a másolatban csatolt nyilatkozatra HL 1848–49. 38/383., 34/268. Az előbbi közli: *Von der Revolution*, 570–573.; az utóbbira lásd a 2. mellékletet.

⁴⁴ A fentiekre lásd a július 20-i jelentés záró részét, illetve a nyilatkozat „másolatát”. (Elvileg persze elképzelhető, hogy egy eredetiről készült másolatot juttattak el Asbóthoz, és arról készült az újabb másolat, de ez kevésbé valószínű.) Az aláírókra lásd: Bona, id. művek; Asbóth hadtestparancsnokságára: uő: *Tábornokok*, 208.

ütközet, ahol ott sem volt, vagy a teljesen üres Monor falu „megrohanása” 1849. április 7-én hajnalban.⁴⁵

Végezetül felmerül a kérdés, hogy mit szolt a II. hadtest tisztikarának fenti állásfoglalásához maga a fővezér, Görgei Artúr. Valószínűleg tudott róla; és mivel az általa vezetett hadseregben a tisztikar között – szolgálaton kívül – teljes vélemény- és vitatkozási szabadság dívott, hagyta, hogy a tisztek ilyen módon „vezessék le a gózt” egy olyan döntéssel kapcsolatban, amely esetében magának a tábornoknak is voltak kétségei. Ugyanakkor az ügy nem maradt teljesen következmények nélkül: az 1849. június 24-i minisztertanácson Görgei olyan javaslatot nyújtott be, amely a tisztek közötti „káros pártoskodási viszketeg” felszámolását célozta, és mind a mellette, mind az ellene fellépőket „mint az egyetértés és ösztartás megzavaróját” haditörvényszék elé szándékozta állítani. Ez a rendelet ugyan első sorban a IV. hadtest éléről leváltott, majd a Pesten Görgei ellen izgató Perczel Mór tábornok és törzskara ellen irányult, de akár érthettek belőle a II. hadtest tisztjei is a jövőre nézve. A javaslatot azonban végül nem fogadták el; és a sors fintorának tekinthető, hogy éppen a feldunai hadsereg tisztikarának közös fellépése, „pártoskodása” vezetett oda, hogy a fővezéri posztról Kossuth által leváltott Görgei megtarthatta a hadserege vezetését 1849. július elején...⁴⁶

Összegzés

A II. hadtest tisztikarának a fenti nyilatkozat formájában való kiállása Asbóth Lajos mellett alighanem teljesen érthető. Az ezredes vitéz, rettenhetetlen katonának, tehetséges hadvezérnek és katonáiról gondoskodni tudó hadtestparancsnoknak bizonyult; így nem csoda, ha a tisztí és legénységi állomány egyaránt rajongott érte. Ugyanakkor részben tapasztalatlan-ságból, részben a bizonyítási vágytól és túltengő önbizalmától hajtvva olyan hibákat is elkövetett a harcmezőn, amelyeknek aztán végül a katonái adták meg az árát. Ezért Görgei június 20-i döntése (noha ebben feltételezhetően a főparancsnok indulata is közrejátszott) katonai szempontból indokolható volt. Viszont figyelembe véve a KHI „kértelmű utasításait”, valamint más hadtestparancsnokok gyenge teljesítményét, legalább ennyi szolt Asbóth megtartása mellett is. Ez alighanem Görgei fején is átfutott, ezért kínálta „ezüsttálcán” a lehetőséget az ezredesnek, hogy „szeretett hadtestében” maradhasson. Az ezután történ-

⁴⁵ Asbóth szabadulására lásd: Bona: *Tábornokok*, 208–209.; az eredeti nyilatkozat említésére (június 22-i dátummal): *Asbóth Lajos emlékiratai*, I. 35.; a nyilatkozat jelzéseire lásd 1. melléklet. (Itt megcsalta néhányszor az emlékezete Asbóthot. Például Pálinkás Istvánt, a kun lovasszázad parancsnokát összekeverte testvérevel, Pálinkás Samu őrnaggyal, aki valóban hősi halált halt 1849. augusztus 8-án Csatádnál. Az előbbi azonban csak 1867-ben hunyt el. Hasonlóan túlélte a szabadságharcot Hackler József százados. A kitüntetések esetében Kisfaludy a Magyar Katonai Érdemrend II. és nem III. osztályát kapta meg, Rakovszky a II. osztályt is elnyerte (a III. osztályt pedig kétszer). Rezsnyai és Szabó-Gyallay őrnagy, valamint Rochlitz Béla százados viszont semmilyen kitüntetésben nem részesült. A Pálinkásokra lásd: Bona: *Tábornokok*, 558., 559.; Hackler és Rochlitz századosra: uő: *Századosok*, I. 419., II. 274.) Az 6-moldavai ütközetre még: Antos: *A krassói bányavidék*, 755. (Az irat végül Asbóth leszármazottaitól került a múzeum gyűjteményébe 1988-ban.)

⁴⁶ A tisztikar vitatkozási szabadságára lásd: Görgey: *1848 és 1849-ből*, II. 523. Görgei kétségeire utal, hogy Asbóth leváltásának indoklásánál emlékirataiban hosszasan elidőzik, illetve, hogy hadosztályparancsnokként meg akarta tartani. Erre lásd: Görgey: *Életem és működésem*, II. 165–168. A június 24-i betérjesztésre lásd: Zakar: *A hadügyminiszter Görgei*, 93.; Hermann: *Kossuth hadserege*, 278.; Görgei leváltására és a hadserege élén való megmaradására összefoglalóan: uo. 289–299.

tek azonban aligha azt igazolták, hogy a fenti „rajongás” a korábbi hadtestparancsnok és egyes „osztálynokai”, valamint a beosztott állomány között kölcsönös volt. A magát sértve érző Asbóth, illetve számos parancsnoka (noha részben különböző indokoktól is hajtvá) a korban használatos egyik kifejezéssel „a finom tisztí becsületérzést” szemlátomást többre tartották, mint akár a szabadságharc ügyét vagy a velük együtt vérző katonák érdekét, és lényegében egy csata kellős közepén hagyták cserben a bajtársaikat ún. „betegszabadságra” távozva. Ezért alighanem a sors igazságszolgáltatásának tekinthető, hogy míg a távozók többsége súlyos éveket töltött börtönben a szabadságharc után, addig azok a II. hadtestben szolgáló tisztek, akik mindvégig kitartottak katonáik mellett, komáromi kapitulánsként többnyire békében térhettek haza otthonaikba.

MELLÉKLET

1.

Guta, 1849. június 22.

A II. hadtest tisztikarának nyilatkozata⁴⁷

2-ik Hadtest

Asbóth Ezredes Úrnak

Fogadja az Ezredes Úr az Önnek alárendelt 2-ik hadtest parancsnokainak és tisztikarának a jóságos érzéséért és gondoskodásáért, amellyel Ön mint ember, és mint katona, mindenkor a hadtest egészét részesítette, a mi legodaadóbb hálánkat. Belátó [had]vezetéséért, úgyszintén igazi republikánus bátorságért, amellyel Ön nekünk minden órában példaképként szolgált, fogadja ezen [irat] által a mi csodálatunkat, a mi határtalan tiszteletünket. Guta, 1849. június 22-én.

Mednyánszky [Sándor] alezredes s' vezérsegéd, Phillipowsky [Tomas] őrnagy és tüzérparancsnok^{*48}, Mándy [Ignác] ezredes, Szekulits [István] ezredes, Meszéna [Ferenc] alezredes és tábornoki főnök, Prihoda [János] őrnagy, Kaszap [János] őrnagy a Bocskai huszároknál, Kisfaludy [Mór] alezredes dandár[nok]*, Pálinkás [István] őrnagy a kunsági lovasoknál^{±49}, Beisigel [János] tábornoki százados, Collig [Ferenc] őrnagy, Rochlitz [Béla] tábornoki százados*, Rakovszky [Sámuel] alezredes*, Herczeg [Sándor] kapitány, Szabó [Imre tábornoki] százados, Kováts [Lőrinc] százados a Bocskai-csapat parancsnoka, Topertzer [Károly] kapitány Württemberg-husár, Böhm [Károly] utász százados, Kállay [János százados] a beregi csapat par[ancsnoka], Grósz [Ferenc] őrnagy és 63-ik zászlóalj par[ancsnoka], Dullesko [Balázs] százados, [Szabó-] Gyallay [Gusztáv] őrnagy és 56-ik z[ászlóalj] par[ancsnoka]*, Tóth [György] kapitány segéd[tiszt], Opitzky [János] százados a 61. honvédzászlóalj parancsnoka, Róth [Jakab] kapitány segéd[tiszt], Mihály [Károly] őrnagy dan-

⁴⁷ Lelőhelyre lásd a 39. jegyzetet. A szerző itt mond köszönetet dr. Szoleczky Emesének és kollégájának, Forgács Mártonnak, hogy erre az iratra felhívták a figyelmét, valamint másolatban a rendelkezésére is bocsátották az addig gyűjtött információkkal együtt. Hasonlóképp köszönetet mond dr. Lenkefi Ferencnek, hogy a német szövegek átírásában és fordításában segítette. Az eredetileg német és magyar nyelvű irat szövegűen, a mai helyesíráshoz közelítve került fordításra és közlésre.

⁴⁸ Az aláírók közül az utólag * jelölt személyek megkapták a Magyar Katonai Érdemrend III. osztályát.

⁴⁹ Az aláírók közül az utólag + jelölt személyek hamarosan hősi halált haltak.

dárnok, Okolicsányi [Lajos] őrnagy a 60-dik z[ászló]alj p[arancsnoka], Hodászy [Sándor] őrnagy*, Sztanko [Soma] őrnagy a 49. zászlóaljtól, Rezsnyi [Imre] őrnagy és a 25-ik honvédszászló[alj] parancsnoka*, Mikovényi [János] százados és az 54. zászlóalj parancsnoka, Komper [György] [fő]hadnagy*, László [Endre] Bocskai-huszárcapitány*, Salamon [József] főhadnagy segéd[tiszt]+, Hügel [Ernst] tábornoki őrnagy*+, Josef Hackler [százados] vadászparancsnok+, Zombath [Gyula] főhadnagy [segéd]tiszt]

(Hátoldal)

2-ik Hadtest

Igazolás

Az új–moldavai ütközet 1848. augusztus 21-én [helyesen: 22-én]

Az ó–moldavai ütközet 1848. augusztus 24-én [helyesen: 28-án]

A jámi összecsapás 1848. szeptember 27-én [helyesen: 22-én]

Boksánybánya védelme 1848. november 15-én

Resica védelme 1848. december 11-én [helyesen: 16-án]

A poroszlói összecsapás 1849. február 3-án [helyesen: 6-án]

Monor megrohanása 1849. április 8-án [helyesen: 7-én]

Ütközet Pest előtt 1849. április 11-én*

Ütközet Pest előtt 1849. április 16-án

Ütközet Pest előtt 1849. április 21-én

Buda bevétele 1849. május 21-én@

A zsigárdi ütközet 1849. június 16-án

A peredi csata 1849. június 20-án

* Kiskereszt (helyesen: a Magyar Katonai Érdemrend III. osztálya)

@ Parancsnoki kereszt (helyesen: a Magyar Katonai Érdemrend II. osztálya)

2.

Guta, 1849. június 23.

A II. hadtest tisztikarának nyilatkozata⁵⁰

Másolat

A II-ik Hadtest tisztikara

Asbóth Ezredes Úrnak

Mi, alulírottak a legkedvesebb kötelességünknek tartjuk a Hazának és minden szabadságbarátnak hírül adni, hogy az Ezredes Úr mint a II-ik Hadtest parancsnoka mind emberként, főképp pedig harcosként, valamint a katonái iránti atyai gondoskodásával mindnyájunk szeretetét és figyelmét elnyerte – értő [had]vezetése, kiváló vitézsége és hajthatatlan republikánus bátorsága által pedig a mi általános csodálatunkat kivívta.

Reméljük, hogy az Ezredes Úr a mi legbensőbb tiszteletünknek és csodálatunknak ezt a maradandó jelét jóindulatúan fogadja.

Guta, 1849. június 23-án.

⁵⁰ HL 1848-49. 34/268. (A szövegben félkövérrel szedett azok neve, akik az eredetin nem szerepelnek.)

Mednyánszky [Sándor] őrnagy és hadtest-segédtsízt, Mándy [Ignác] alezredes és hadosztálynok, Phillipowsky [Tomas] őrnagy és tüzérparancsnok, **Buttler Sándor** őrnagy, **Horváth [Pál]** őrnagy 's hadosztály-parancsnok, **Lo Presti Árpád** őrnagy, **Dr. Karl Inándy** törzsorvos, Rakovszky [Sámuel] őrnagy dandárnok, Grósz [Ferenc] őrnagy, Sztanko [Soma] őrnagy, **Józsa István** hadnagy⁵¹, **Jakubik [László]** főhadnagy] 5-ik hadosztály segédtsíztje, Kovács [Lőrinc] százados és a Bocskai-csapat parancsnok] tisztikarával, a 6. huszárezred tisztikara nevében **Körner [Adolf]** kapitány századparancsnok], Rochlitz [Béla] tábornoki százados, **Vitnyédy József** százados és a 61-ik zászlóalj parancsnoka, **Sipos [Antal]** hadnagy] segédtsízt] a 6. huszárezrednél, Tóth [György] kapitány a 4. hadosztály segédtsíztje], **Búró János** százados id[eiglenes] zászlóalj parancsnok az 54-ik zászlóaljtól, **Pongrácz Béla** 61-ik zászlóaljbeli százados, **Tasnády [Ferenc]** hadnagy] segédtsízt], /fordíts/ Opiczky János százados 4-ik hadosztályi segédtsízt], **Benke Kálmán** hadnagy, Hackler [József] pozsonyi vadász százados, **Benovits [József]** főhadnagy, Rezsnyei [Imre] százados 25-ik zászlóalj parancsnoka, **Benedikty Gusztáv** tüzér hadnagy, Okolicsányi [Lajos] százados 60-ik zászlóalj parancsnoka, **Kövessy [Ignác]** főhadnagy a tábornoknál, **Bruczó** hadnagy⁵²

Az eredetivel megegyező

Polyák [Mór] hadnagy segédtsízt

Én főként azon okból terjesztem a Tábornok és Hadügyminiszter Úr elé a mellékelt hadműveleti jelentést és ezt a bizonyítványt, hogy a Hadügyminiszter Úr láthassa, nem vagyok teljesen méltatlan arra, hogy Ön a magasabb bizalmával megajándékozzon.

Asbóth ezredes

3.

A II. magyar hadtest hadrendje 1849. június 11-én (rekonstrukció)⁵³

Parancsnok: Asbóth Lajos ezredes

Tábornoki főnök: Meszéna Ferenc alezredes

Hadtest–segédtsízt: Mednyánszky Sándor őrnagy

Tüzérparancsnok: Tomas Phillipowszky őrnagy

Utászki főnök: Dullesko Balázs százados

Egészségügyi főnök: Dr. Inándy Károly törzsorvos

4. hadosztály

Parancsnok: Mándy Ignác őrnagy

Tábornoki tsízt: Beisiegel János százados

Hadosztály-segédtsízt: Tóth György százados

⁵¹ Nevezett nem szerepel Bona Gábor életrajzi összefoglalóiban. Erre Bona, id. művek.

⁵² Nevezett nem szerepel Bona Gábor életrajzi összefoglalóiban. Erre Bona, id. művek.

⁵³ A hadrend a II. magyar hadtest Érsekújváron 1849. június 11-én kelt hadrendje alapján készült, és az akkori létszámadatokat tartalmazza. A beosztásoknál a fenti két tsíztelgő irat adatait is használtam.

Alakulat	Parancsnok	Gyalog század	Lovas század	Ember	Ló	Löveg
1. dandár	Szabó-Gyallay Gusztáv őrnagy					
48. honvédszászlóalj	Rakovszky Sámuel őrnagy	6		645	5	
Bocskai (2. 52.) honvédszászlóalj	Kovács Lőrinc százados	3		461	5	
Beregi önkéntes század	Kállay János százados	1		136	1	
Pozsonyi vadászszázad	Hackler József főhadnagy	1		108		
3. utászsászlóalj (12. és a 17. [bánáti] század) ⁵⁴	Böhm Károly százados	2		229	1	
6. (Württemberg) huszárezred (ezredesi osztály?)	Hodászy Sándor őrnagy		2	226	243	
1. háromfontos gyalogüteg	Pethes Antal hadnagy			142	95	7
2. lovasüteg	Simonyi György főhadnagy			108	93	5
Összesen		13	2	2055	443	12
2. dandár	Collig Ferenc őrnagy					
25. honvédszászlóalj	Rezsnyei Imre százados	6		595	7	
39. (Dom Miguel) sorgealozezred 1. zászlóalj	Neumann Ede százados	6		404	3	
54. honvédszászlóalj	Czampell Miklós százados ⁵⁵	6		683	2	
6. (Württemberg) huszárezred (alezredesi és 2. őrnagyi osztály?)	Prihoda János őrnagy		4	454	487	
1. hatfontos gyalogüteg	Martinkovics Béla hadnagy			164	118	8
2. 12 fontos üteg	Radnich János főhadnagy			92	72	8
Összesen		18	4	2392	689	16
Hadosztály összesen		31	6	4447	1132	28

⁵⁴ Erre lásd Böhm százados 1849. június 8-án, illetve Dullesko százados ugyanazonnap kelt jelentését. HL 1848–49. 32/54., 55.

⁵⁵ Vélhetőleg azonos Czompoly (Szepessy) Miklós századossal. Erre lásd Bona: *Századosok*, I. 235.

5. hadosztály

Parancsnok: Szekulits István ezredes

Táborkari tiszt: Szabó Imre százados

Hadosztály-segédtsízt: Jakubik László főhadnagy

Alakulat	Parancsnok	Gyalog század	Lovas század	Ember	Ló	Löveg
1. dandár	Csúzy Pál őrnagy					
61. honvédszászlóalj	Vitnyédy József százados	6		722	24	
63. honvédszászlóalj	Grósz Ferenc őrnagy	6		536	17	
49. honvédszászlóalj (3-6. század) ⁵⁶	Sztankó Soma őrnagy	4		526	19	
2. háromfontos gyalogüteg	Verdős József főhadnagy			139	94	7
6. hatfontos gyalogüteg	Mezei Mihály százados			144	116	8
Összesen		16		2067	270	15
2. dandár	Kisfaludy Mór őrnagy					
56. honvédszászlóalj	Mikóvári Jenő százados	6		793	31	
60. honvédszászlóalj	Okolitsányi Lajos százados	6		761	13	
17. (Bocskai) huszárezred (1. őrnagy osztály)	Kaszap János őrnagy		2	240	245	
Kun önkéntes lovas század	Baky Gyula százados ⁵⁷		1	80	80	
5. hatfontos gyalogüteg	Kövessy Ignác főhadnagy			159	114	8
Összesen		12	3	2033	483	8
Hadosztály összesen		28	3	4100	753	23

Összesen: 59 gyalogszázad, 9 lovasszázad, 7 üteg; 8547 fő, 1885 ló, 51 löveg

⁵⁶ A zászlóalj 1. százada a csucaai szorosban, a 2. százada Temesvár ostrománál szolgált, míg a 3. század egy megerősített szakasza Érkeserűn hadifoglyokat őrzött. Erre lásd: Kemény: *A 49. honvédszászlóalj*, 15–16.

⁵⁷ Vélhetőleg azonos Balogh Gyula századosal. Erre lásd: Bona: *Századosok*, I. 130.

4.

A cs. kir. erők hadrendje Zsigárd–Pered körzetében 1849. június 20-án (rekonstrukció)⁵⁸

Parancsnok: Anton Freiherr von Herzinger vezérőrnagy (cs. kir. IV. hadtest, hadosztályparancsnok)

Pott-dandár (cs. kir. II. hadtest)

Parancsnok: Gustav Ritter von Pott vezérőrnagy

Alakulat	Gyalog század	Lovas század	Ember	Ló	Löveg
2. vadászászlóalj	4		kb. 586		
10. (Mazzuchelli) sorygalogezred 1. zászlóalj	6		kb. 692		
40. (Koudelka) sorygalogezred 3. zászlóalj	5 ⁵⁹		kb. 681		
56. (Fürstenwärther) sorygalogezred 3. zászlóalj	6		kb. 717		
57. (Haynau) sorygalogezred 3. zászlóalj	3 ⁶⁰		kb. 506		
58. (István főherceg) sorygalogezred 1. Landwehr zászlóalj	6		kb. 743		
5. (Lichtenstein) könnyűlovas- ezred ezredesi 1. század		1	kb. 132	kb. 117	
11. hatfontos gyalogüteg			kb. 91	kb. 78 ⁶¹	6
1/2 3. hatfontos gyalogüteg			kb. 47	kb. 36	3
15. röppentyű üteg			kb. 90	kb. 83	6
3. utászszázad ⁶²	1/4		kb. 31		
Összesen	30 1/4	1	kb. 4316	kb. 314	15

⁵⁸ A hadrend a cs. kir. főszereg 1849. június 19-i hadrendje és létszámadatai, ill. a cs. kir. II. hadtest 1849. június 19-i diszlokációja alapján készült. A diszlokációra még lásd KAW AFA Karton 1872. II. Ak. u. Cs. 1849-6-154. (A június 19-i hadrend kiadása idején a cs. kir. főszeregben még folyt az átszervezés, ezért a hadrend nem tükrözi teljesen a tényleges csapatbeosztásokat. Ami a létszámokat illeti, a cs. kir. főszeregben általában tíznaponta jelentették az aktuális létszámadatokat. A hadszereg ezt megelőző hadrendje május végén–június elején készült [Másolata: Karton 1940. Südarmer unter Jellačić 1849-13-36.; részben idézi Hermann Róbert: *A csornai ütközet története és okmánytára 1849. június 13.* Sopron, 1999. 24.], és a kettőt adatait összehasonlítva látszik, hogy a június 13-ával kezdődő hadműveletek veszteségei még nem kerültek levonásra, így inkább a június 9–11. közötti állapotokat mutathatja. Ezért a fenti létszámok a június 16-i zsigárdi ütközet ismert cs. kir. veszteségeinek a levonása után alakultak ki.)

⁵⁹ A zászlóalj 13. százada a Kis–Duna pozsonyepérségi átkelőjét őrizte.

⁶⁰ A zászlóalj 7. osztálya (13-14. század) a toborzási körzetben (Galícia) helyőrségként maradt hátra, míg a 18. század [Fekete]Nyéken állomásozott. Előbbire még Pillersdorff, Albert: *Das 57. Infanterie-Regiment Fürst Jablonowski und die Kriege seiner Zeit.* Wien, 1857. 556.

⁶¹ Az üteg június 16-án összesen 16 lovat vesztett, de 10 zsákányolt lóval a veszteségeket javarészt sikerült pótolni. Erre lásd Wohlgemuth összefoglaló jelentését, ill. Pott Zsigárdról június 16-án, és 17-én írt jelentéseit.

⁶² Az utászszakasz valószínűleg június 16. után érkezett meg.

Theissing-dandár (cs. kir. IV. hadtest)

Parancsnok: Bernhard Theissing vezérőrnagy

Alakulat	Gyalog század	Lovas század	Ember	Ló	Löveg
Schneider gránátoszászlóalj	6		kb. 784		
Richter gránátoszászlóalj	6		kb. 733		
Fischer gránátoszászlóalj	4 ⁶³		kb. 584		
Bittermann gránátoszászlóalj	4 ⁶⁴		kb. 362		
5. (Auersperg) vérteszred		6	kb. 710	kb. 736	
19. hatfontos gyalogüteg			kb. 110	kb. 76	6
2. lovasüteg			kb. 120	kb. 118	6
Összesen	20	6	kb. 3403	kb. 930	12

Összesen: 50 ¼ gyalogszázad, 7 lovasszázad, 4,5 üteg; körülbelül 7719 fő, 1244 ló, 27 löveg

KRISZTIÁN KEMÉNY

“Protest” against the main commander? Artúr Görgei, Lajos Asbóth, and the declaration of the II Corp officers (22 June 1849)

General Artúr Görgei, the commander of the Hungarian Felduna Army, was generally loved and trusted by his subordinates early Summer 1849. His decisions were questioned neither by his officers nor his men. Still, on 20 June 1849, at the end of the first day of the Battle of Pered, when he removed Colonel Lajos Asbóth, the commander of the II Corps from his position, several high ranking officers of the corps also resigned, and two days later the officers paid respect to their former leader by releasing a document that might even be interpreted as a “protest” against the main commander’s decision.

This study examines the circumstances of the creation of this document (and its copy), and its afterlife. Meanwhile, it also discusses the career of Lajos Asbóth, the brilliant, but somewhat extravagant officer, with a special focus on the military operations at the river Vág in June 1849, especially his performance on the first day of the Pered, which resulted in his removal and the creation of the document. Finally, the appendix contains the text of the original document, as well as the copy made by Asbóth.

⁶³ A zászlóalj 2 százada helyőrségként Nagyszombaton vagy Galántán maradt hátra. Erre lásd Wohl-gemuth altábornagy összefoglaló jelentését.

⁶⁴ A zászlóalj 2 százada helyőrségként Nagyszombaton vagy Galántán maradt hátra. Lásd, mint fent.